

8.

HƏMZƏ ƏLİYEV

**MÜSTƏQİL AZƏRBAYCAN
DÖVLƏTİNİN İNKİŞAFININ
YENİ MƏRHƏLƏSİ**

HƏMZƏ ƏLİYEV

MÜSTƏQİL AZƏRBAYCAN
DÖVLƏTİNİN İNKİŞAFININ
YENİ MƏRHƏLƏSİ

Bakı – 2004

Baş redaktor – Zeynalov İbrahim Xudaverdi oğlu
tarix elmləri doktoru, professor

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişafının yeni
mərhələsi. Bakı. «Renessans» nəşriyyatı, 58 səh.

MÜNDƏRİCAT:

ÖN SÖZ	4
Qurtuluşdan keçən yol	9
Müstəqil Azərbaycan dövləti	18
Müstəqilliyin inkişafında yeni mərhələ.....	25
Müstəqil Azərbaycanın iqtisadi inkişafı	42
Ədəbiyyat	58

R-92-2004

© «Renessans»

ÖN SÖZ

XXI əsrin, III minilliyin ilk illərinin zirvəsindən artıq tarixə çevrilmiş XX əsrə nəzər yetirərkən bir daha əmin oluruq ki, həmin zaman kəsiyi istər nailiyyətləri, uğurları və istərsə də məhrumiyyətləri ilə bəşər cəmiyyətinin həyatında nə dərəcədə fəvqəladə izlər buraxmışdır. Yola saldıığımız XX yüzillik bəşəriyyətin yaddaşına, bir tərəfdən sürətli elmi tərəqqi, imperiyaların süqutu ilə yeni suveren, müstəqil dövlətlərin yaranması, demokratiyanın inkişafı, sülh, əmin – amanlıq, sabitlik naminə görülmüş tədbirlər, digər tərəfdən isə iki dünya müharibəsinin çox ağır nəticələrini özündə yaşadan, çoxlu miqdarda axıdılmış günahsız qanlarla, 50 ildən çox davam etmiş «soyuq müharibə»nin yaratdığı gərginliklə, kütləvi qırğın silahlarının istehsalı və yayılması nəticəsində bəşəriyyət üçün təhlükə ilə həkk olunmuş, xalqımızın da taleyində çalır izlər buraxmışdır. Bu yüzillikdə Azərbaycanımız həm şirin, həm də acılı illərini yaşamışdır. Vətənimiz son yüz ildə özünün Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (1918 – 1920), Azərbaycan SSR (1920 – 1991) dövrlərini keçmişdir.

Bu il Azərbaycan xalqının həyatında çox dəyərli və əlamətdar hadisə – Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpa edilməsinin 13 – cü ili tamam olur. 1991 – ci il oktyabrın 18 – də «Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi haqqında» Konstitusiyaya aktının qəbul edilməsilə Azərbaycan tarixinin yeni dövrü – müstəqil inkişaf dövrü başlandı.

SSRİ – nin süquta uğraması ilə bağlı yaranan əlverişli tarixi şərait və imkanlar nəticəsində xalqımız XX yüzillikdə ikinci dəfə özünün müstəqillik bayrağını ucaldı. Beləliklə, 1920–ci ilin aprelində itirilən milli dövlətçiliyin əsrin sonunda yenidən bərpası xalqımızın varlığında milli azadlıq ruhunun əbədi

olaraq yaşadığını bir daha göstərdi. Müstəqilliyini bərpa edən xalqımız öz sərvətləri, torpaqları və qurduğu dövlətin, ölkənin sahibi oldu. Müstəqil Azərbaycan dövləti artıq özünün 13 – cü ilini yaşayır.

Tarix dəfələrlə sübut etmişdir ki, hər bir xalq üçün müstəqilliyin qorunması onun əldə edilməsindən qat – qat ağır və çətinidir. Müstəqilliyini əldə etmiş Azərbaycan xalqının da qarşısında yeni tarixi inkişaf mərhələsində müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurulması, ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi, sosial – iqtisadi inkişafda irəliləyişlərə nail olunması, yeni iqtisadi münasibətlərin yaradılması və digər bu kimi tələyüklü, tarixi vəzifələr durur. İndi bu vəzifələrin çoxuna nail olunmuşdur.

Qısa zaman kəsiyində ümummillilərimiz Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi məqsədyönlü, düşünülmüş, ardıcıl, daxili və xarici siyasət nəticəsində Azərbaycanda dövlət müstəqilliyi möhkəmləndirildi, Azərbaycan dünya birliyinə inteqrasiya olundu.

Ölkəmizin müstəqil inkişaf dövrünü qarşıya qoyulmuş vəzifələrin həlli baxımından 3 başlıca mərhələyə bölmək olar. Birinci mərhələ 1991–1993, ikinci mərhələ 1993–1995, üçüncü mərhələ isə 1995 – ci ildən sonrakı dövrü əhatə edir.

Birinci mərhələ Azərbaycanın müstəqil dövlətçilik maraqlarına cavab vermir, bir çox hallarda qeyri ardıcıl, səriştəsiz siyasətin aparılması, hakimiyyət uğrunda kəskin çekişmələr, silahlı mübarizə, özbaşınalıq və anarxiyanın hökm sürməsi respublika iqtisadiyyatının, maddi sərvətlərinin talan edilməsi ilə səciyyələnir. Bu mərhələ həmçinin Azərbaycanın varlığı və müstəqilliyi üçün də olduqca təhlükəlidir. Bu mərhələdə həm Ayaz Mütəllibovun, həm də Xalq Cəbhəsinin yeritdiyi daxili və xarici siyasət müstəqil Azərbaycan dövlətinin sosial – iqtisadi və siyasi maraqlarına zidd xarakter

daşıyırdı. Səriştəsiz rəhbərlərin bu mərhələdə yeritdiyi siyasət Azərbaycan dövlətinə elə ağır zərbə vurmuşdu ki, onun nəticələrinin aradan qaldırılması sonrakı illərdə çox böyük və gərgin iş aparılmasını tələb etdi.

Müstəqillik dövrünün ikinci mərhələsi 1993-cü ilin iyununda xalqın təkidi və tələbi ilə ümummilli liderimiz – Heydər Əliyevin ikinci dəfə Azərbaycanda hakimiyyətə gəlməsi ilə başladı. Bu mərhələdə öncə hakimiyyət boşluğu aradan qaldırıldı, ölkədə vətəndaş müharibəsi təhlükəsinin qarşısı alındı, ayrı – ayrı şəxslərə və siyasi qruplaşmalara xidmət edən silahlı birləşmələr ləğv edilməyə başlandı. Azərbaycan dövlətçiliyi, onun müstəqilliyi və ərazi bütövlüyünə qəsdlər təşkil edən cinayətkar ünsürlər ciddi cəzalandırıldı. Bu mərhələdə Milli Ordu quruculuğu işinə başlanıldı. Formalaşmaqda olan Azərbaycan ordusu 1993-1994-cü illərdə bir sıra əhəmiyyətli qələbələr əldə etdi. Ordumuzun gücünü hiss edən erməni təcavüzkarları müharibəni dayandırmağa məcbur oldular və 1994-cü ilin mayında ölkəmiz üçün olduqca böyük əhəmiyyəti olan atəşkəsə nail olundu. Müharibənin dayandırılması Azərbaycanda daxili gərginliyin aradan qaldırılmasına, ölkəmizin xarici ölkələrlə münasibətinin yenidən qurulmasına, respublikada ictimai – siyasi sabitliyin bərqərar edilməsinə, müstəqilliyin möhkəmləndirilməsinə, ölkəmizə xarici dövlətlərin marağının artmasına möhkəm zəmin yaratdı.

1994 – cü il sentyabrın 20-də «Əsrin müqaviləsi» adlandırılan ilk neft kontraktının imzalanması ölkədə köklü dəyişikliklərin və islahatların aparılması üçün geniş şərait yaratdı. Bu mərhələdə (1995-cü il) həmçinin Müstəqil Azərbaycanın Konstitusiyası qəbul edildi, respublika Parlamenti formalaşdı. Ölkədə zorakılıq, silah işlətmək yolu ilə hakimiyyətə gəlmək istəyən qüvvələrin planları birdəfəlik

puça çıxdı.

1996-cı ildə müstəqilliyimizin üçüncü dövrü başlandı və indi də davam etməkdədir. Ölkənin daxili və xarici siyasətinin əsas istiqamətlərinin müəyyən edilməsi, respublikada dövlət quruculuğu işlərinin uğurla aparılması, bazar iqtisadiyyatına keçidlə bağlı görülən məqsədyönlü tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində ölkədə makroiqtisadi sabitliyin təmin olunması, sosial – iqtisadi sahələrdə inkişaf meyillərinin artması, Milli Ordunun yaradılması, demokratik vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsi yolunda ciddi addımların atılması, Azərbaycanı dünya dövlətlərinin dəstəkləməsi, bütün dünya ölkələri ilə bərabərhüquqlu faydalı əlaqələrin qurulub inkişaf etdirilməsi dünya şöhrətli siyasətçi, təcrübəli və görkəmli dövlət xadimi, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin müdrik rəhbərliyi ilə ölkəmizin müstəqil inkişaf yolunda əldə etdiyi digər nailiyyətlər də bu mərhələnin başlıca göstəricilərindəndir.

Oxuculara təqdim olunan bu kitabda yuxarıda qeyd edilən nailiyyətlər geniş və hərtərəfli şərh olunur. Kitabda bu nailiyyətlərin təmin edən başlıca amillər, onların ictimai – iqtisadi və siyasi əhəmiyyəti zəngin faktlar əsasında izah edilir. Göstərilir ki, bu nailiyyətlərin əldə edilməsi, müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmləndirilməsi Azərbaycan Respublikasının prezidenti, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin böyük zəhməti və gərgin əməyinin nəticəsi idi.

Zəngin idarəçilik təcrübəsinə malik olan müəllifin ən başlıca məqsədi hər şeydən əvvəl geniş oxucu kütləsinə öncə ölkəmizin müstəqillik tarixi, onun əhəmiyyəti, Azərbaycanda dövlətçilik ənənələri, ictimai – siyasi proseslərin gedişi, milli – mənəvi dəyərlər, ölkənin siyasi, sosial – iqtisadi həyatında olan dərin dəyişikliklər, aparılan islahatlar, elm, təhsil, dünya birliyində, beynəlxalq münasibətlər sistemində dövlətimizin

mövqeyinin möhkəmləndirilməsi və digər nailiyyətlər barədə lakonik şəkildə məlumat verməkdən ibarətdir.

Müəllif həmçinin son dövrdə ictimai həyatın bütün sahələrinin təhlili və ümumiləşdirilməsi əsasında ölkəmizin əldə etdiyi nailiyyətlərin haqqında zəngin faktlarla oxucunu tanış edir. Kitabda Azərbaycanın daxili və xarici siyasətində əldə edilmiş uğurlarda Heydər Əliyevin əvəzsiz rolu geniş şərh olunur. Bildirilir ki, ümummillə liderimiz Heydər Əliyev ölkədəki problemlərin həllində öz səyini, böyük dövlətçilik təcrübəsini, hətta öz sağlamlığını belə əsirgəməmişdir. Bundan başqa, 1991 – 2003-cü illərdə Azərbaycanda gedən hadisələrin obyektiv işıqlandırılması müəllifin daim diqqət mərkəzində olmuşdur.

Müəllif əmindir ki, respublikanın müstəqillik dövrünə həsr edilmiş bu kitab oxucu kütləsi tərəfindən rəğbətə qarşılanacaq, ölkəmizin müstəqil inkişaf yolunda qazandığı uğurlarla, əldə etdiyi nailiyyətlərlə tanış olmaq istəyən hər bir ziyalı, müstəqillik dövrünün ictimai – siyasi və sosial – iqtisadi prosesləri öyrənmək istəyən geniş oxucu kütləsi üçün dəyərli vəsait olacaq.

Qurtuluşdan keçən yol

XX əsrin son illəri dünyada baş vermiş mühüm, köklü dəyişikliklərlə müşahidə olunan bir çox əlamətdar hadisələrlə yadda qaldı. Onlardan biri də dünyanın 2 super dövlətindən biri, dünya sosializm sisteminə başçılıq edən SSRİ dağılmasıdır. SSRİ – nin süqutundan sonra 15 respublikadan biri kimi Azərbaycan da 18 oktyabr 1991 – ci ildə öz müstəqilliyini elan etdi.

Respublika Parlamentində Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin varisi kimi Müstəqil Azərbaycan Dövlətinin yaradılması haqqında Konstitutsiya Aktı qəbul olundu. Lakin əfsuslar olsun ki, sonra bu mühüm sənəd kağız üzərində qaldı. Belə ki, başqa respublikalardan fərqli olaraq ölkəmiz müharibə içərisində idi. Torpaqlarımızın xeyli hissəsi sovet ordusunun bəzi hissələrinin köməyi ilə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmiş, Ermənistanda yaşayan soydaşlarımızın isə öz ata – baba torpaqlarının departasiyasına başlanılmışdır. Ölkədə ictimai – siyasi sabitlik hələ 1988 – ci ilin fevral ayından pozulmuş, sonralar isə getdikcə öz kulminasiya nöqtəsinə çatmışdır. Ayaz Mütəllibovun ölkəni idarə edə bilməməsindən və həmin dövrdə yaranmış özbaşnalıqdan istifadə edərək müxtəlif qruplar, xüsusilə AXCP – Məsavət cütlüyü hakimiyyəti ələ almaq üçün ciddi mübarizə aparırdı. Ölkədə demək olar ki, bütün diqqət hakimiyyət uğrunda mübarizəyə yönəldilmişdi. A.Mütəllibov öz prezidentlik kursüsünü qorumağa, saxlamağa, AXCP – Məsavət isə hakimiyyəti nəyin bahasına olursa – olsun ələ keçirmək üçün dəridən – qabıqdan çıxırdı.

Ona görə də ölkədə xalq üçün faydalı bir iş görmək, müstəqil dövlət quruculuğuna başlamaq, ordu yaratmaq, sərhədləri möhkəmlətmək, erməni işğalçılarının qarşısını almaq və s.

ciddi məsələlərlə konkret məşğul olan yox idi. Belə bir kaos vəziyyət 1992 – ci ilin mart ayına kimi davam etdi. A.Mütəllibov ölkəni idarə edə bilmədiyinə və həmin ilin fevral ayında Xocalı soyqırımına yol verdiyinə görə istefa versə də vəziyyət dəyişmədi. Hakimiyyət uğrunda mübarizə daha da gücləndi.

Parlamentin 1992 – ci il may ayının 15 – də çağırılmış sessiyasında tərəfdaşlarının A.Mütəllibovu yenidən prezident vəzifəsinə qaytarmaq cəhdləri baş tutmadı. Bundan məhərtlə istifadə edən AXCP – Müsavat cütlüyü Ali Sovetin (indi Milli Məclis) binasını özlərinin silahlı dəstələri vasitəsi ilə mühasirəyə aldılar. Deputatların qarşısında belə bir tələb qoydular ki, İsa Qənbər Ali Sovetin sədri seçilməyə bir nəfər də olsun deputat zaldan bayıra buraxılmayacaqdır. Belə ağır vəziyyətdə deputatlardan böyük bir qrup bildirdirdik ki, Heydər Əliyev böyük təcrübəyə və siyasi nüfuzla malik bir şəxsdir, ölkəmizi bu ağır vəziyyətdən ancaq o çıxara bilər. Ona görə zəng edib H.Əliyevi Ali Sovetin sədri vəzifəsinə dəvət etmək lazımdır. Bizim ciddi cəhdlərimizi, sözümdəndən dönmədiyimizi görəndə AXCP – Müsavat «liderləri» telefonla Naxçıvana zəng etmək üçün nümayəndə ayırdılar. Həmin nümayəndələr deputatlara bir dəfə məlumat verdilər ki, H.Əliyev yerində yoxdur, onu axtarıb tapa bilmədik. Bizim ısrarlı tələbimizdən sonra 2 – ci dəfə məlumat verdilər ki, telefon işləmir, Naxçıvana gedən xətt qırılıb. Özlərini indi az qala dünyanın qabaqcıl demokratları ilə bir cərgəyə qoyan həmin bu dırnaqarası demokratlar bizim vaxtında qaldırdığımız haqlı tələbə məhəl qoymadılar, hətta deputatlara yalan və uydurma məlumatlar verdilər. Bu azmış kimi «bəylər» bizi gecə saat 23.00 kimi Ali Sovetin iclas zalında girov saxladılar. Akademik, professor, görkəmli alim və ziyalılara, xəstələrə, qadınlara qarşı hörmətsizlik etdilər, hətta xəstələrə su da

verilməsinə qadağa qoydular. Yeri gəlmişkən bildirmək istəyirəm ki, bu «demokrat bəylər» belə bir üsula birinci dəfə deyildi ki, əl atırdılar. Onlar Ali Sovetin 1992 – ci ilin 5–6 mart sessiyasında deputatları bir sutka iclas zalında girov saxlamışdılar. Onlar özbaşnalıq illərində belə iyrenc üsullara məhərtlə yiyələnə bilmişlər.

1992 – ci ilin may ayında silah gücünə hakimiyyətə gələn AXCP – Müsavat cütlüyü cəmi bir il ölkədə hökmranlıq edə bildilər. Həmin dövrdə illərlə hazırlanmış, yetişmiş görkəmli alim, ziyalı və təcrübəli kadrlar öz işlərindən uzaqlaşdırılaraq, onların yerinə naşı, savadsız, təcrübəsiz, təsadüfi adamlar, hətta aşbazlar, kababçılar gətirildi. SSRİ dövründən qalmış var – dövlət talan edilib, dağıldı. İqtisadiyyat ific vəziyyətinə düşdü. Ölkəni kasıbçılıq, özbaşnalıq, kaos bürüdü. Bununla yanaşı, əhali arasında qorxu və vahimə xofu yaradıldı. Milli – mənəvi və əxlaqi dəyərlərimiz aşındı. Cinayətkarlıq, oğurluq, talançılıq, rüşvətçilik tüğyan etməyə başladı. İş o yerə çatmışdı ki, axşamlar adamlar evdən cəmlə çıxmağa qorxurdular, çünki hərənin öz silahlı dəstəsi var idi. Şəhər və kəndlərdə səhərə kimi atışma səsləri eşidilirdi. Müharibənin getdiyi bir ölkədə Milli Ordu yaratmaqla məşğul olan yox idi. Ona görə də cəbhədə məğlubiyyətlər davam edirdi.

1993 – cü ilin əvvəllərindən başlayaraq separatçılıq, etnik bölgülər ideyası ortaya atıldı. Sürət Hüseynov Gəncəbasar və Qarabağ zonasında, onun silahdaşı Əlikram Hübətov isə Lənkəran – Masallı zonasında hakimiyyət uğrunda mübarizəyə başladılar. May ayının axır, iyun ayının əvvəllərində cəbhə bölgələrində olan batalyonların bir hissəsi silah və sursatı ilə birlikdə Ə.Hübətov tərəfindən Lənkərana, bir hissəsi isə S.Hüseynov tərəfindən Gəncəyə aparıldı. Cəbhə bölgələri, xüsusilə Ağdam ərazisi demək olar ki, tam müdafiəsiz vəziyyətdə qaldı.

İyun ayının 4 – də cəbhə bölgələrindən aparılmış silahlı dəstələrin və 709 – cu hərbi briqadanın köməyi ilə Gəncədə baş vermiş hərbi çevriliş nəticəsində o zonada hakimiyyət S.Hüseynovun əlinə keçdi. Baş verən bütün bu proseslər ölkədə onsuz da ağır olan durumu daha da gərginləşdirdi. AXCP – Müsavat hakimiyyətinin varlığını qorxu altına qoydu. Vəziyyətin çıxmaz olduğunu gören iqtidar rəhbərlərindən bəziləri vəzifələrini dondurmalı, bəziləri isə istefa verməli oldular. Artıq ölkə idarə olunmurdu. Ölkədə korrupsiya, rüşvətxaos, adam oğurluğu, imkanlı adamları döyərək pul qoparmaq, xoş, özbaşnalıq halları kütləvi xarakter almışdı. Azərbaycan nefti ermənilərə satılırdı. Məhrum Əbülfəz Əliyevin 1993 – cü il may ayının 25 – də prezident aparatında keçirdiyi müşavirədə dediyi fikirlər bunu bir daha təsdiq edir: «Respublikada rüşvət, talan baş alıb gedir... Bu işlərə polis, prokurorluq, bir də məhkəmə orqanları nəzarət etməlidirlər. Deməli ölkədə rüşvət və talanın baş alıb gətməsində burada oturan adamların əli var».

Respublikada elə bir vəziyyət yaranmışdı ki, heç kim heç kimi eşitmirdi. Bununla əlaqədar olmuş bir əhvalatı xatırlatmaq istərdim. 1993 – cü ilin iyun ayına kimi respublikamızın Xocalı, Şuşa, Laçın, Kəlbəcər, Xocavənd rayonları və Ağdərə rayonunun bir hissəsi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdi. Silahsız və müdafiəsiz əhali yurd – yuvalarından qovulmuş, respublikamızın müxtəlif rayonlarına üz tutmuşlar. Öz coğrafi mövqeyinə görə Qarabağın qapısı və həm də onların həmişə dayağı olmuş Ağdam həmin dövrdə öz gərgin günlərini yaşayırdı. Yuxarı dağlıq ərazilərdən qovulmuş əhəlinin əksər hissəsi Ağdama cəmləşərək kömək diləyirdilər. Yuxarı dairələrdə onların taleyi ilə məşğul olunmadığından onlar ələcsiz qalıb Ağdam rayon rəhbərliyindən kömək göstərilməsini tələb edirdilər. Ağdam şəhərinin küçələrində adam əlindən tərpenmək mümkün deyildi. Doğrudur, rayon

rəhbərliyi tərəfindən mümkün qədər onlara maddi, mənəvi, sosial və digər sahələrdə köməklik göstərilirdi. Lakin bu çox az idi, çünki artıq rayonun da imkanları tükənmişdi. Hər gün rayondakı yas yerlərindən başqa, ayrı – ayrı rayonlara 50 – 70, bəzi vaxtlar isə daha çox tabut göndərirdik. Biz həm də artıq mənfur və hiyləgər düşmənlə üz – üzə qalmışdıq. Hələ 1992 – ci ilin sentyabr ayından başlayaraq rayonun bütün ərazisi ermənilər tərəfindən fəsiləsiz olaraq müxtəlif silahlardan, top və qradlardan atəşə tutulurdu.

Rayona və yer – yurdlarından qovulmuş əhəliyə lazımı köməklik almaq məqsədi ilə rayondan Ali Sovetə seçilmiş 4 deputat qərara aldıq ki, şəxşən prezidentlə görüşək, yerdəki vəziyyəti ona düzgün çatdıraraq. Prezidentlə görüşümüz 2 saatdan artıq çəkdi. Rayonda və ətraf bölgələrdə yaranmış vəziyyət barədə prezidentlə ətrafı məlumat verdik. Mən bildirdim ki, qısa müddətdə Ağdamın müdafiəsi üçün qəti tədbirlər görülməyə, rayon ermənilər tərəfindən işğal olunacaq, ətraf rayonları isə bu bəladan qurtarmaq mümkün olmayacaq. Əbülfəz Əliyev güc nazirliklərinə, digər bir neçə yerə zəng etdi. Sonra bizə bildirdi ki, mən nə edim, məni heç kim eşitmir (Mən bu barədə Ə.Əliyevin sağlığında «Azərbaycan» qəzetində fikirlərimi yazmışam). Bu, acı da olsa, həqiqət idi. Gör vəziyyət nə yerə gəlib çatmışdı ki, hətta vəzifə verdiy, var – dövlət sahibi etdiyi adamlar da prezidenti eşitmirdilər. Həm də pisi o idi ki, daxildə yaranmış belə bir qeyri sabitlik ölkənin apardığı xarici siyasətin uğursuzluğu ilə müşayiət olunurdu. Azərbaycan torpaqlarının Ermənistan tərəfindən işğal olunduğu, soydaşlarımızın öz yurdlarından qovulduğu və öz haqq işləri uğrunda mübarizə apardıkları halda, dünya Ermənistanına haqq qazandırırdı. Məhz elə ona görə 1992 – ci ilin oktyabr ayında ABŞ konqresi tərəfindən ölkəmizə qarşı bədnam «907 – ci düzəliş» tətbiq edildi.

1993 – cü ilin 4 iyun qiyamından sonra hakimiyyətin ən sadıq adamlarından olmuş S.Hüseynov və R.Qaziyev açıq şəkildə rəhbərliyə tabe olmadılar. Həmin il «dövlət quruculuğu ili» elan olunsada, faktiki olaraq dövlətin dağılması prosesi daha da gücləndi. Vaxtılı «bəylər»in hakimiyyətə gəlməsinə kömək etmiş silahlı dəstələr indi onların istefasını tələb edirdi. Həm də həmin silahlı dəstələr torpaqlarımızı ermənilərə «əlborcua» verməklə iqtidara zərbə vurulduğunu güman edirdilər.

Artıq respublikada hakimiyyət iflic vəziyyətinə düşmüşdü, idarə olunmurdu. Verilən boş və yağlı yalançı vədlər yerinə yetirilmədiyinə, iqtisadiyyatın dağıldığına, ictimai – siyasi vəziyyət son həddə çatdığına, ölkədə vətəndaş müharibəsi şəraiti yarandığına görə xalq kütlələrinin narazılığı başladı. Belə bir şəraitdə mövcud iqtidar xalq kütlələrindən dəstək ala bilmədi. Bir yol qalırdı: ölkəni, onun müstəqilliyini qorumaq, ölkəni parçalanmaqdan, vətəndaş müharibəsindən qurtarmaq. Xalqı belə bir fəlakətli vəziyyətdən yalnız Heydər Əliyev şəxsiyyəti xilas edə bilərdi. Əlacsız qalan «bəylər» məhv olmamaları üçün nəhayət ki, özlərində təpər tapıb Heydər Əliyevə müraciət etdilər. Hətta Naxçıvana xüsusi təyyarə də göndərdilər.

Heydər Əliyev cənabları ölkədə yaranmış ağır vəziyyəti və xalqın tələbini nəzərə alaraq iyunun 9 – da Bakıya gəldi. O, Ali Sovetdə deputatlara bildirdi ki, respublikada, xüsusilə Gəncə şəhərində vəziyyəti öyrənməyincə hakimiyyətin idarə olunmasını öz üzərinə götürməyəcək. Hətta o, mətbuat işçilərindən istəyi olanları da onunla gətməyə dəvət etdi. Nəhayət, iyun ayının 15 – də vəziyyətin çox ağır və təhlükəli halda olmasını nəzərə alaraq deputatların xeyir – duası ilə Heydər Əliyev cənabları bu ağır vəzifəni üzərinə götürdü və bildirdi ki, xalq üçün nə lazımdırsa onun üçün öləndən gələni

edəcəkdir. Elə bu gündən etibarən Azərbaycan xalqının qurtuluş günü başladı.

Belə bir ağır vaxtda bəziləri H.Əliyevin nə işə əldə edəcəyinə inanmırdı. Lakin biz – onun rəhbərliyi ilə işləmiş adamlar – buna ürəkdən inanırıq. H.Əliyev şəxsiyyətinə, qətiyyətinə və təşkilatçılığına arxayın idik. Bütün xalq ona inanır və nicat yolunu ondan gözləyirdi. Bu, belə də oldu. H.Əliyev əvvəlki illərdə olduğu kimi, ən çətin anlarda belə qətiyyət, mərdlik, əsl dövlət adamlarına xas olan müdriklik nümunəsi göstərdi, meydanda tək qaldığı günlərdə belə xalqa istinad etdi. Xalq onun çağırışına səs verdi: 1994 – cü ilin oktyabr, 1995 – ci ilin mart hadisələri, dövlət çevrilişi cəhdlərinə məhz xalqın iradəsi, H.Əliyevin müdrik siyasəti ilə son qoyuldu. Ölkədə olan qanunsuz silahlı dəstələr ləğv edildi, cinayətkar qrupların cinayət əməllərinin qarşısı qətiyyətlə alındı. Ölkəmizi onu gözləyən fəlakətdən, daxili və xarici antiAzərbaycan qüvvələrinin qəsdlərindən, vətəndaş müharibəsindən, torpaqlarımızın bir – birinin ardınca işğal edilməsindən, müstəqil dövlətin məhvindən, Azərbaycanı parçalanmadan xilas etdi. Ölkədə ictimai – siyasi sabitlik bərqərar olundu, dövlət quruculuğunun başlanması üçün şərait yaradıldı.

1995 – ci il noyabr ayının 12 – də Heydər Əliyev cənablarının rəhbərliyi ilə hazırlanmış müstəqil Respublikanın Konstitutsiyası qəbul olunduqdan və parlament seçkiləri keçirildikdən sonra dövlət təsisatlarının yaradılması və dövlət quruculuğu prosesinin sürətləndirilməsinə başlandı.

1995 – ci ilin sonuna kimi ölkədə yaranmış və sonrakı illərdə baş vermiş hadisələr, ağır vəziyyət, demək olar ki, aradan qaldırıldı. 1996 – cı ildən etibarən respublikada müxtəlif sahələrdə: o cümlədən, ticarət, məişət, tikinti, kənd təsərrüfatı və digər sahələrdə özəlləşdirmə işlərinə başlandı və

müvəffəqiyyətlə başa çatdırıldı. Ölkədə sərbəst bazar iqtisadiyyatı kursu müəyyənləşdirildi və bununla sahibkarlığın inkişafı üçün geniş imkan verildi. İndi respublikada ümumi daxili məhsulun təxminən 75 faizi özəl sektorun payına düşür. Azərbaycanın Silahlı Qüvvələri, güclü ordusu yaradıldı. Atəşkəsə nail olundu.

Ölkə iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən neft strategiyası uğurla davam edir. «Əsrin müqaviləsi» indi artıq öz gözəl bəhrələrini verməyə başlayıb. Respublikamız ötən illərdə 14 ölkənin 30 iri neft şirkəti ilə ümumi dəyəri 60 milyard dollar məbləğində uzun müddətli müqavilələr imzalanmışdır. Bu günlərdə belə bir müqavilə Çin Xalq respublikası ilə imzalanmışdır. Çox yaxşı haldır ki, son 7 il ərzində ölkəmizin iqtisadiyyatına qoyulmuş 9 milyard dollar xarici sərmayənin 5,7 milyard dolları neft sektoruna sərf olunub.

Ölkədə demokratiya, plüralizm, mətbuat və söz azadlığının bərqərar olması üçün möhkəm hüquqi baza yaradılır.

Azərbaycanda bu gün əsl vətəndaş cəmiyyəti qurulur. Çoxsaylı ictimai təşkilatlar, partiyalar, müxtəlif fondlar və cəmiyyətlər, vətəndaş cəmiyyətlərinin strukturunu təşkil edərək, respublikanın bir çox mühüm məsələlərinin həllində dövlətlə uğurlu əməkdaşlıq edirlər. Hazırda ölkəmizdə dövlət qeydiyyatından keçmiş 42 siyasi partiyanın, 1400 ictimai təşkilatın və birliyin, 800 kütləvi informasiya vasitəsinin fəaliyyət göstərməsi dediklərimə əyani sübutdur.

Azərbaycan dövləti ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə həyata keçirdiyi xarici siyasət sahəsində də böyük uğurlar əldə etmiş, beynəlxalq aləmdə özünəməxsus layiqli yer tutmuşdur. İndi Respublikamız dünya birliyinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Ölkəmiz bütün beynəlxalq təşkilatların bərabərhüquqlu üzvüdür.

Yuxarıda qeyd etdiyim, reallığına şahid olduğumuz digər

uğurlarımız 14 iyun – qurtuluş yolunun, ağır zəhmətlərin məhsuludur, onun nəticəsidir.

Yeri gəlmişkən bir məsələyə də öz münasibətimi bildirmək istəyirəm. Ölkənin ayaq üstə durub, böyük inkişaf yoluna qədəm qoyduğu, gözəl abu – hava, möhkəm sabitlik yaradıldığı bir dövrdə əvvəllər hakimiyyətdə olmuş indiki müxalifət rəhbərlərinin yenidən meydan sulamaları, iddiaları adama sönük təsir bağışlayır və olduqca gülünc görünür. Çünki hakimiyyətdə olduqları dövrdə heç bir iş görmədilər, bir dəşi bir daşın üstə qoymadılar, əksinə, ölkəni dağıtdılar, pis günə qoydular. İndi isə utanmadan yenidən müxtəlif iddialarla çıxış edirlər. Elələrinin yerinə adam xəcalət çəkir. Xüsusilə bəzi müxalifət qüvvələri prezident seçkilərində sivil qaydada, mövcud qanunlar əsasında iştirak etmək əvəzinə lüzumsuz böhtanlar, iftiralar irəli sürür, hay – küyçülüklə məşğul olurlar. Onlar heç bir əsas olmadan gah qanunların antidemokratikliyindən, gah qanunların pozulmasından, gah seçki məəcəsinin düzgün olmadığından gileyənərək ictimai – siyasi sabitliyi pozmağa, ölkəmizin imicinə ləkə vurmağa çalışırlar.

Fəlsəfə elmləri doktoru, professor Ramiz Mehdiyevin «XXI əsrdə Milli dövlətçilik: demokratik inkişaf və müxalifət» əsəri indiki və gələcək dövr üçün çox böyük əhəmiyyətə malikdir.

İndi biz hamımız bir amal uğrunda – milli dövlətçilik, xalqımızın gələcəyi üçün milli xalq mənafeyi ideyası ətrafında birləşib, düşməne qarşı birlikdə mübarizə aparmaq, torpaqlarımızın işğalından azad olunmasına nail olma ıyığı.

232814

M.F. Axundov adına
Azərbaycan MİB
Kütüphanəsi

Müstəqil Azərbaycan dövləti

Azərbaycanın müstəqilliyi xalqımızın zaman-zaman qəlbində yaşatdığı ən müqəddəs dilek, ən böyük milli ideal olmuşdur. XX əsrin sonuncu onilliyində Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı respublikamızı ayağa qaldıran xalq hərəkatı və keçmiş sovet imperiyasının təbii süqutu xalqımızın tarixi arzusunu gerçəkləşdirdi. Lakin müstəqilliyinin ilk addımlarından Azərbaycan dövləti və xalqı bir sıra ciddi sınaqlarla üzləşməli oldu.

Mütlik girdabından qurtara bilməyən respublika rəhbərlərinin satqın mövqeyi, səriştesizliyi, siyasi qüvvələrin mənəm-mənəmliyi ucbatından müstəqilliyimiz itirilmək təhlükəsi ilə üzləşəndə, vətəndaş qarşিদurması, separatçılıq və Ermənistanla müharibədə dalbadal uğursuzluqlar ölkəni məhv olmaq həddinə çatdıranda xalqımız ulu Tanrının xilas günümüz üçün qoruyub saxladığı milli lider Heydər Əliyevin əlləri üstündə hakimiyyətə qayıtdı. Böyük öndər və xilaskar xalqa arxalanaraq müstəqilliyimiz yollundakı əngəlləri qətiyyətlə aradan qaldırdı, bir sıra tarixi vəzifələri böyük zəka və enerji ilə gerçəkləşdirirdi.

Heydər Əliyev parçalanmış və ümidi itirmiş xalqı birləşdirdi, onun inamını özünə qayıtdı. Böyük sərkərdə orazilərimizin parçalanmasının qarşısını aldı, işğalçı Ermənistan ordusuna sarsıdıcı zərbə vurub, onu atəşkəse məcbur etdi. Bu atəşkəs ölkəmiz üçün dirçəliş və qüvvətlənmənin, düşmənin üçün isə buxovlanma və zəifləmənin başlanğıcı oldu. Heydər Əliyev xalqı öz müstəqilliyinin həqiqi sahibinə çevirərək, daxili və xarici düşmənlərin dalbadal bir neçə qəsdinin qarşısını aldı, Azərbaycan dövlətinin gücünü dünyaya göstərdi.

1993-cü ildən bəri qüdrətli dövlət qurucusu Heydər Əliyevin durmadan həyata keçirdiyi nəhəng quruculuq işləri yeni

tariximizin zəka, hünər, şərəf səhifələri kimi gözələrimiz önündə əzəmətlə canlanır. Bu böyük salnaməni, haqlı olaraq, müasirlərimiz «Azərbaycanın Heydər Əliyevi, Heydər Əliyevin Azərbaycanı» adlandırmışlar. Bu 10 illik tarix xalqımıza müstəqilliyimizin dönməzliyini, dünya birliyində layiqli yer tutmağı, demokratik yolla yaradılmış vətəndaş həmrəyliyi və əmin-amanlığı, iqtisadi yüksəlişi və rifahın yaxşılaşmasını, ən başlıcası isə, əsrlər boyu arzulanan azad, işıqlı bir cəmiyyəti bəxş etmişdir.

Heydər Əliyev 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə hakimiyyətə gələndə özünün böyük ideya və əməllərini bir cümlə ilə ifadə etmişdi: «Mən həyatımın qalan hissəsini də xalqıma bağışlayıram». Bütün şüurlu həyatını doğma Azərbaycanın xoşbəxtliyinə həsr etmiş bu böyük soydaşımız dünyanın dərinliklərini və sabahın uzaq hüdudlarını əhatə edən nəhəng miqyaslı bir fəaliyyəti ilə zamanın fövqünə yüksəldi. Heydər Əliyev XX əsrdə və XXI əsrin başlanğıcında Azərbaycanın zəka və hünər zirvəsi kimi ölkənin milli mənlilik və ləyaqət rəmzinə çevrildi. Bu nəhəng tarixi şəxsiyyət Azərbaycanı öz çiyinlərində yüksəltməklə özü də zəmanəmizin qüdrətli siyasi və dövlət xadimlərinin nadir cərgəsində nüfuzlu yer qazandı.

Heydər Əliyevin ötən əsrin 70-80-ci illərində respublikamıza rəhbərliyi Azərbaycanın ümumi intibah yolu ilə yaxın gələcəyin müstəqilliyinə hazırlamışdısa, onun milli lider və ölkə prezidenti kimi son 10 illik fəaliyyəti böyük gələcəyin möhkəm özülü olmaqla əbədi bir yola çevrildi. Bu, Heydər Əliyevin adı ilə bağlı müstəqil, demokratik Azərbaycan Respublikasının tərəqqisi və səadəti yoludur. Heydər Əliyev bu yolun mötəbərliyi, rahatlığı, uğurlar gətirməsi üçün nə lazımdırsa, hamısını mahir bir memar kimi nəzərdə tutub, qurub-yaradıb.

Heydər Əliyev şəxsiyyəti, qətiyyəti, iradəsi siyasi tarazlığın

bərpasına çalışdı. Qanunsuz silahlı dəstələr ləğv edildi, vahid ordunun təşkilinə başlandı. İslahatların keçirilməsinə başlanıldı. Dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsi istiqamətində mühüm tədbirlər hazırlanıb həyata keçirildi. Əsrin neft müqaviləsi imzalandı. Əhalinin maddi, sosial - rifah vəziyyətinin təcridən yaxşılaşdırılması, azad bazar iqtisadiyyatının yaradılması, iş adamlarına lazımı şərait yaradılması istiqamətində mühüm addımlar atıldı. Daxili siyasət xarici siyasətlə tarazlaşdırıldı, nəticədə çox böyük uğurlara nail olundu. Müstəqil dövlətin yeni Konstitusiyası qəbul olundu.

Otən 10 ilin yekunu göstərdi ki, Heydər Əliyevin düzgün, ardıcıl və prinsipial daxili və xarici siyasəti öz bəhrəsini verməkdədir. Ümumi milli gəlirin artması əhalinin bütün təbəqələrinin bu il əmək haqları və təqaüdlərinin xeyli artırılmasına imkan yaratdı. Ölkədə demokratiyanın inkişafı və genişləndirilməsi, hüquqi dövlətin yaradılması sahəsində aparılan işlər dünyanın sivil dövlətləri və beynəlxalq təşkilatları tərəfindən bəyənilir və təsdiq edilir. İndi ölkəmizdə bir çox sahələrdə, o cümlədən söz azadlığı, mətbuat, vicdan və digər azadlıqlar sahəsində həyata keçirilmiş tədbirlər sayəsində ölkəmiz MDB məkanında ön sırada gedir.

Azərbaycanın ictimai – siyasi həyatında baş verən son hadisə – ölkə prezidenti seçkiləri – müstəqillik və demokratiya yolunda yeni mərhələyə uğurlu keçidlə əlamətdar oldu. Xalq öz obədi liderini yenidən prezident seçməyə tam hazır olsa da, böyük öndər Heydər Əliyev səhhətində yaranmış problemə bağlı hakimiyyət sükənini öz siyasi varisinə vermək qərarına gəldi. Xalq Azərbaycanın gələcək taleyi üçün məsuliyyət və Vətənə sonsuz sevgidən qaynaqlanan bu qərarı alqışladı və baş nazir İlham Əliyevi mütləq çoxluqla, tam demokratik əsaslarla dövlətimizin yeni başçısı seçdi.

Hakimiyyətin varisliyi ölkənin müstəqilliyi və xalqın firavan günlərə qovuşması üçün yeganə etibarlı təminat kimi ümumxalq etimadı ilə legitimləşdirilirdi. Azərbaycan bu seçimi ilə demokratik inkişafın yeni mərhələsinə qədəm qoydu. Bu mərhələ ölkədə hüquqi dövlət quruculuğunun başa çatdırılması, Azərbaycanın dünya birliyinə tam inteqrasiyası, cəmiyyətdə sivil dünya normalarının axıradək bərqərar edilməsi ilə əlamətdar olacaq. Bu proseslər əsas möhtərəm Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan bir sıra ciddi uğurlarla möhkəmləndirilən demokratik cəmiyyət quruculuğunda yeni keyfiyyəti təmin edəcək. Bu proses Heydər Əliyev yolu ilə tarixi irəliləyişin davam etdirilməsi deməkdir. Cənab İlham Əliyevin Azərbaycan prezidenti seçilməsi Heydər Əliyev yolunun alternativsizliyi barədə həqiqəti təsdiqlədi.

Heydər Əliyev yolu Azərbaycanın tarixi inkişafının ana xətti, son illərin siyasi proseslərinin mühüm yekunu kimi formalaşdı. Cəmiyyətin bütün sağlam qüvvələri bu yolu daş-kəsəkdən təmizlədilər, onun geniş və hamar olması üçün öndərin bütün ideya və əməllərinin gerçəkləşməsinə qoşuldular. İndi xalqın mütləq əksəriyyəti bu yoldadır. İlham Əliyevi Heydər Əliyev yolunun yeni sükançısına çevirən də elə bu qüvvə, bu amal oldu.

Respublikamızda 2003-cü il oktyabr ayının 15-də keçirilmiş prezident seçkilərində əhalinin siyasi fəallığı, mütəşəkkilliyi və azad, sərbəst səs vermə nümayiş etdirməsi bir daha göstərdi ki, ölkəmizdə demokratiya, plüralizm, söz azadlığı getdikcə təkmilləşdirilir və Avropa dəyərlərinə uyğunlaşdırılır. Seçkilərdə iştirak edən 1000-dən çox xarici ölkələrdən gəlmiş müşahidəçi, 100-dən artıq KİV nümayəndəsi, 44 min yerli müşahidəçinin gəldiyi ümumi qənaət bir daha onu deməyə əsas verir ki, respublikada prezident seçkiləri azad, şəffaf, demokratik qaydada keçirilmiş, əhali görünməmiş yüksək

siyasi fəallıq göstərmişdir. Respublika üzrə 5129 məntəqədə səs verəcək 4376921 nəfər seçicinin 71 faizdən çoxu seçkidə iştirak etmişdir. İlham Heydər oğlu Əliyev əhalinin yüksək əksəriyyətinin, yəni 76,84 faizinin səsini alaraq XXI əsrdə respublikamızın ilk prezidenti seçilmişdir.

İlham Əliyevin keçmiş fəaliyyəti məlumdur: ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti, Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti, Avropa Şurası PA-da nümayəndə heyətinin başçısı, YAP sədrinin birinci müavini kimi mühüm vəzifələrdə işləmiş, bütün sahələrdə üzərinə düşən vəzifələri həmişə vaxtında və ləyaqətlə yerinə yetirmişdir. O, işlədiyi illərdə bütün dünyada öz əməli fəaliyyəti, intellektual səviyyəsi, bacarığı, sərişəsi ilə yetkin bir lider olduğunu nümayiş etdirmişdir. Ona görə də xalqımız düzgün seçim edərək İlham Əliyevi özlərinə prezident seçdilər. Bu seçim bir daha onu təsdiq etdi ki, İlham Əliyev Azərbaycanın müstəqilliyi və dövlətçiliyinin banisi, görkəmli siyasətçi və dövlət xadimi, özəvsiz lider Heydər Əliyevin siyasi kursunun ən layiqli davamçısıdır.

Ölkəmiz artıq yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. İlham Əliyev cənabları seçicilərlə keçirdiyi görüşlərdə, eləcə də inaqurasiya (and içmə) mərasimində söylədiyi çıxışlarında qətiyyətlə bildirmişdir ki, Heydər Əliyev siyasi kursu bundan sonrada davam etdiriləcək, qazanılmış uğurlar möhkəmləndiriləcək, yoxsulluğun aradan qaldırılması, işsizlik probleminin həll edilməsi məqsədi ilə 600000 yeni iş yerinin açılması, əhalinin yaşayış səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılması, Dağlıq Qarabağ probleminin həll edilməsi, qaçqın və məcburi köçkünlərin öz torpaqlarına qaytarılması, çadır düşərgələrinin ləğv edilməsi, orada yaşayan adamların yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması və digər sosial sahələrdə əsaslı tədbirlər həyata keçiriləcəkdir.

Çox təssüf ki, yaranmış demokratik şəraitdən sui-istifadə

edib öz məhdud maraqları xatirinə bu ümumi axına qarşı çıxanlar cəmiyyətin sağlam qüvvələrinin çağırışlarına məhəl qoymayaraq özlərini siyasi intihara məruz qoydular. Seçkilərdəki aşkar möğlubüyyətlə barışmamaqla onlar demokratik inkişafın qəsdinə durduqlarını cəmiyyətə nümayiş etdirdilər və bütün dünyada lənətlənən zor və iğtişah tərəfdarları kimi ifşa olundular.

İlham Əliyevin ölkənin yeni prezidenti seçilməsi Azərbaycanı ictimai şüurun yetkinliyini, xalqın demokratiya və tərəqqiyə sadiqliyini, respublikamızın əldə olunmuş uğurlarını qorumaq və artırmaq əzmini bütün dünyaya göstərdi. Xaricdəki dostlarımız buna sevindilər və onunla daha yaxın olmaq qərarına gəldilər. İlham Əliyevin bu seçkidə qalib gəlməsi təkcə yeni dövlət başçısı seçilməsi deyil, həm də bir çox yönərdə və qatlarda yeni vəzifələrə, hədəflərə meydan açır. Cəmiyyət möhkəm əmindir ki, İlham Əliyev Azərbaycanı İlham Əliyev zəkası, enerjisi, mötəbərliyi ilə idarə edəcək.

İlham Əliyevin uğurlu seçki marafonu, nəhayət, təntənəli and içmə mərasimi ilə başa çatdı. Ölkənin ən ləyaqətli övladlarının, mötəbər xarici qonaqların iştirak etdiyi bu mərasim Azərbaycanda əsl ümumxalq bayramı kimi yaşandı. Azərbaycanın yeni lideri qanunlarımızın aliliyinə, milli dəyərlərimizin müqəddesliyinə dərin ehtiramını ifadə edərək, xalqa ləyaqətlə, sədaqətlə xidmət edəcəyinə, ölkəni Heydər Əliyev yolu ilə irəli aparacağına and içdi.

Ölkə bu anda inandı, onu alqışladı. Bu and xalqımızın demokratiya yolunda qazandığı növbəti qələbənin yekunu, gələcək uğurlarımızın başlanğıcı oldu. Baş bələlər çəkmiş, əsrlər boyu əsarət və haqsızlıq boyunduruğunda əzilmiş Azərbaycan xalqı suverenlik və azadlığın ən şirin barı kimi XXI əsrdə özünə ən layiqli vətəndaşını rəhbər seçdi, növbəti 5 ildə gənc dövləti idarə etmək üçün ona səlahiyyət mandati

verdi. Yeni tariximizdə yeni uğurlu səhifə açıldı. Yeni dövlət başçısı ölkədə sabitliyin, əmin-amanlığın qurulması, sabit inkişaf edən, iqtisadi cəhətdən qüdrətli, beynəlxalq aləmdə yüksək nüfuzlu və təbii sərvətləri ilə region dövlətlərini geridə qoyan bir ölkəyə rəhbərlik etmək missiyasını öz üzərinə götürmüşdür. İlham Əliyev demişdir: «Əgər Azərbaycanda sabitliyin pozulmasına kimsə can atırsa, biz buna imkan verməyəcəyik, Azərbaycan xalqının rahat, təhlükəsiz şəraitdə yaşamasını təmin edəcəyik».

Ölkəmizdə neft strategiyasının gələcəkdə də uğurla davam etdirilməsi ilə yanaşı, qeyri-neft sektorunun da inkişaf etdirilməsi, bu sahəyə sərmayələrin cəlb olunması prosesinin sürətləndirilməsi nəzərdə tutulur. Prezident İ.Əliyev göstərir ki, «Azərbaycana xarici sərmayə qoyuluşu çox yüksək səviyyədədir və bu proses davam edir. Sizə deyə bilərəm ki, bütün mənbələrdən qoyulan sərmayələrin həcmi 15 milyard dollar təşkil edir. Adambaşına xarici sərmayənin həcminə görə Azərbaycan keçmiş sovet respublikaları arasında qabaqcıl yerdədir, bəzi Şərqi Avropa dövlətlərini də qabaqlayır».

Bakı – Tbilisi – Ceyhan tarixi neft kəməri və Bakı – Tbilisi – Ərzurum qaz xətti nəzərdə tutulmuş 2005-2006-cı illərdə istifadəyə verildikdən sonra respublikanın gəliri daha da artacaq, bunun da nəticəsində əhalinin həyat səviyyəsi yüksələcəkdir.

Artıq Azərbaycan dünyanın müstəqil, sabit inkişaf edən, qüdrətli dövlətinə çevrilir. Böyük inamla demək olar ki, indi Azərbaycan öz inkişafının yeni mərhələsinə qədəm qoyur.

Müstəqil Azərbaycan dövləti və onun inkişafının yeni mərhələsi

Azərbaycan dünya miqyasında mühüm geostrateji əhəmiyyətə malik olan əlverişli coğrafi mövqedə yerləşdiyinə, Qərblə Şərq arasında əlverişli körpü rolunu oynadığına, dünyanın 12 iqlim qurşağının 9-unun buradan keçməsi və digər səbəblərə görə ölkəmiz həmişə xaricilərin diqqət mərkəzində olmuş, əsrlər boyu yadellilərin işğallarına və talanlarına məruz qalmışdır.

Azərbaycan insanın, bəşəriyyətin beşiyi olan nadir ölkələrdən biridir. Burada həyat çox erkən yaranmışdır. Azıx mağarasında aparılmış qazıntılar zamanı tapılmış azıxantrop Azərbaycanın ən qədim ibtidai insan məskənlərindən biri olmasını sübut edir.

Azərbaycan xalqının arzusu əsrlərlə davam edən qanlı müharibələrdən, dağıntılardan, talanlardan qurtarmaq, azad, müstəqil dövlət yaradaraq firavan həyat şəraiti yaratmaq olmuşdur.

XX əsrin əvvəllərindən Azərbaycanda bir çox sahələrdə, o cümlədən mədəniyyət, maarif və milli mətbuat sahəsində mühüm nailiyyətlər əldə olunmuş, ölkənin ictimai-siyasi həyatında mühüm rol oynayan müasir burjuaziya təbəqəsi formalaşmağa başlamışdır. Ölkəmizdə ziyalıların müxtəlif sahələrdə göstərdikləri fəaliyyət milli dirçəliş, milli oyanış, milli ruhun aşılınması prosesinə xidmət edirdi. Beləliklə, XIX əsrdə başlanan mürəkkəb ictimai – siyasi proseslərin gedişi Azərbaycan cəmiyyətində əsaslı dəyişikliklərə gətirib çıxardı. Xalqın öz azadlığına nail olmaq, öz müstəqil dövlətini yaratmaq üçün münbit şərait yarandı.

1917 – ci ilin oktyabr ayında çar Rusiyasının dağılması bu arzu və istəkləri reallığa çevirdi. 1918 – ci il may ayının 28-də

şərqdə, bütün müsəlman aləmində ilk demokratik dövlət – Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti quruldu. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti xalqımızın tarixində yeni bir səhifəsinin başlanğıcı, xalqımızın əsrlər boyu üreyində yaşatdığı azadlıq ideyalarının həyata keçirilməsi demək idi.

Həmin dövrdə yaranmış Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti qısa müddət ərzində həyata keçirdiyi ciddi tədbirlər nəticəsində bütün dövlətçilik atributları – öz parlamenti, hökuməti, ordusu və pul vahidi olan müstəqil, suveren bir dövlətə çevrildi. Azərbaycan Milli Şurasının qəbul etdiyi tarixi bəyannamə yeni yaranmış Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin daxili və xarici siyasətinin başlıca prinsiplərini bütün dünyaya bildirdi. Bəyannamədə elan edilmiş prinsiplər – Azərbaycan xalqının öz müqəddaratını müəyyən etmək, insanların hüquq bərabərliyinə hörmət etmək, bütün xarici dövlətlərlə, habelə qonşu xalqlarla dinc və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq, bir-birinin suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə hörmətlə yanaşmaq prinsipləri Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin beynəlxalq nüfuzunu artırdı. 1920 – ci ilin yanvar ayında Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyi de-fakto tanındı.

Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti mövcud olduğu dövrdə bir çox mühüm tədbirlər hazırlayıb həyata keçirmişdir. Dövlət və ordu quruculuğu ilə bağlı «Azərbaycan dilinin dövlət dili elan olunması haqqında», «Azərbaycan vətəndaşlığı haqqında», «Bakı Dövlət Universiteti haqqında», «Milli bankın yaradılması haqqında» və başqa bir sıra qanunlar qəbul etmiş, o cümlədən Azərbaycanın dövlət rəmzləri – respublikanın himni və bayrağını qəbul etmiş, dövlət gerbinin hazırlanması üçün müsabiqə elan etmişdir. Parlament özünün fəaliyyəti dövründə 145 iclas keçirmiş, 270 müxtəlif məsələ müzakirə etmiş və 230 qərar qəbul etmişdir.

Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti gərgin və mürəkkəb ictimai

– siyasi şəraitdə cəmi 23 ay fəaliyyət göstərse də, xalqımızın tarixinin ən parlaq səhifələrindən biri kimi sonrakı nəsillərin yaddaşında əbədi qalacaqdır. O, demokratik dövlət quruculuq sahələrində atdığı mühüm addımları başa çatdırma bilməse də, onun qısa müddətdə həyata keçirdiyi tədbirlər xalqımızın tarixində silinməz iz buraxmış, milli dövlətçilik ənənələrimizin bərpası işində böyük rol oynamışdır. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti az yaşasa da, xalqımızda azadlıq, müstəqillik fikirlərini daha da gücləndirmiş oldu. Xalq Cumhuriyyətinin yaradılmasında müstəsna xidmətləri olan Məmməd Əmin Rəsulzadə, Əlimərdan bəy Topçubaşov, Fətəli xan Xoyski, Həsən bəy Ağayev, Nəsim bəy Yusifbəyov, Mehdi bəy Hacınski, Məmməd Yusif Cəfərov, Xudat bəy Rəfibəyov, Əkbər ağa Şeyxülislamov, Teymur bəy Maninski, Səməd bəy Mehmandarov, Əli ağa Şıxlinski, Sultan Məcid Qənzadə, Xəlil bəy Xasməmmədov, Əhməd bəy Pepinov, Şəfi bəy Rüstəmbəyov kimi görkəmli ictimai – siyasi xadimlərin xatirəsini xalqımız bu gün də böyük ehtiram və məhəbbətlə yad edir.

Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti 27 aprel 1920-ci ildə öz fəaliyyətini dayandıрмаğa məcbur oldu və süqut etdi. Həmin dövrdən keçən 70 il ərzində xalqımız Sovetlər birliyinin (SSRİ – nin) tərkibində yaşamış, lakin öz azadlığını, müstəqilliyini heç vaxt yaddan çıxarmamışdır. Azərbaycan xalqı ikinci dəfə öz müstəqilliyinə SSRİ – nin dağılmasından sonra nail ola bildi. Sovetlər birliyinin tərkibində olan 15 respublikadan biri kimi Azərbaycan Respublikası da 18 oktyabr 1991-ci ildə Respublika Ali Sovetinin Sessiyasında özünün «Müstəqillik haqqında» Konstitusiyası aktını qəbul etdi. Biz o vaxtdan azad, sərbəst yaşayırıq, müstəqil dövlətlik.

Müstəqilliyin qorunması onun əldə edilməsindən çətindir. Müstəqil dövlət taleyin xalqımıza bəxş etdiyi töhvə kimi

xalqımızın əvəzsiz milli sərvətidir. Yeni tarixi inkişaf dövründə Azərbaycan Respublikasının qarşısında dövlət müstəqilliyinin qorunması, möhkəmləndirilməsi, demokratik, hüquqi, dünyavi dövlət qurulması, respublikanın ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi, Dağlıq Qarabağ probleminin milli maraqlara uyğun həlli, ölkə əhalisinin təhlükəsizliyinin və rifahının təmin edilməsi kimi mühüm tarixi vəzifələr dururdu. Bütün bunlar düşünülmüş ardıcıl daxili və xarici siyasətin həyata keçirilməsini, ölkədəki ictimai – siyasi qüvvələrdən səmərəli istifadə olunmasını tələb edirdi.

Lakin müstəqillik əldə edildikdən sonra dövlətin qarşısında duran vəzifələr ardıcılıqla və qətiyyətlə həyata keçirilmədi. 1991-1992 – ci illərdə ölkədə hakimiyyət uğrunda gedən mübarizə, ölkəyə rəhbərlik edən şəxslərin zəifliyi və hadisələrin gedişini düzgün qiymətləndirə bilməmələri müstəqilliyə qədəm qoymuş bir ölkənin öz daxili və xarici siyasət konsepsiyasını hazırlayıb həyata keçirilməsinə imkan vermədi. Ona görə də həmin illərdə demək olar ki, bu istiqamətdə heç bir iş görülmədi, hər şey kağız üzərində qaldı.

Ermənistanın ölkəmizə qarşı başladığı təcavüzkar müharibə ilə yanaşı, respublikada daxili ictimai sabitlik də pozulmuş, ölkədə müxtəlif qanunsuz silahlı dəstələr yaradılmış, qızğın didişmə və çəkişmələr gedirdi. Müxtəlif qüvvələr özlərinə məxsus silahlı dəstələrdən istifadə edərək var-dövlət toplamaq və hakimiyyəti ələ keçirmək uğrunda mübarizə edirdilər. Ölkə rəhbərliyinin respublikanın real müstəqilliyi üçün əməli addımlar atmaması, xalq kütlələrinin artan narazılığını və etiraz səsini qulaq ardına vurması və bütün bu etirazları boğmağa çalışması həm Azərbaycanın müstəqil dövlət quruculuğunun sonrakı işlərini çətinləşdirmiş, həm də Dağlıq Qarabağ problemini çətin düşünə salaraq, bu günkü nəsəl üçün ağır problemlər yaratmışdır.

Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, 1992-ci ilin mart ayından həmin ilin may ayına qədərki dövrdə də (Ayaz Mütəllibovun prezidentlik vəzifəsindən istefa verməsinə məcbur edildiyi vaxt) Azərbaycanın müstəqil dövlətçilik maraqlarından irəli gələn ardıcıl, düşünülmüş siyasət həyata keçirilmədi. Bu dövrdə Azərbaycanda hakimiyyət uğrunda başlanan silahlı mübarizə, hakimiyyətlərin bir-birini əvəz etməsi və çox hakimiyyətliliyin hökm sürməsi müstəqil dövlətçiliyə və onun sonrakı taleyinə çox ağır zərbələr vurdu. Ölkəmizin bu gündə həllinə nail ola bilmədiyi qlobal problemlər məhz həmin çoxhakimiyyətlilik və ondan sonrakı hakimiyyət çəkişmələri dövründə yaradılmışdır. Həmin dövrü ən ziddiyyətli və ziyanlı dövr hesab etmək olar. Həmin dövrdə Dağlıq Qarabağda vəziyyət daha da gərginləşdi: ən dəhşətli Xocalı faciəsi baş verdi, Şuşa xəyanət nəticəsində təslim edildi.

1992-ci il may ayının 15-də Azərbaycan Xalq Cəbhəsi silahlı basqın nəticəsində ölkə parlamentində rəhbərliyi ələ aldı. 1992-ci ilin may-iyun aylarında ölkədə hakimiyyət bütövlüklə Cəbhə – Müsavat birliyinin əlinə keçdi. İqtisadiyyatda başlanmış hərəc-mərclik davam etdi. Ölkənin var-dövləti qəddarcasına talan edilməyə başladı. Respublikanı xaos, özbaşnalıq, qanunsuzluq, vahimə bürüdü. Ölkədə daxili vəziyyət gündən-günə ağırlaşdı. Respublikada nəinki siyasi, iqtisadi, sosial islahatlar aparılmır, demokratik hüquqi dövlət quruculuğu həyata keçirilmirdi, əksinə, bu iqtidarın atdığı bütün addımlar cəmiyyəti sonu görünməyən uçuruma aparırdı. Onların yaratdığı ictimai – siyasi xaos, anarxiya, dövlət səviyyəsində reketçilik, zorakılıq milli və vətəndaş qarşিদurmasının kəskinləşməsinə və hakimiyyətin tam iflasına rəvac verirdi. Belə düşünülməmiş və səriştesiz siyasət qısa müddətdə AXC-Müsavat hakimiyyətinin ölkə daxilində öz nüfuzunu tamamilə itirməsinə, ölkəmizin regionda və dünyada

təklənməsinə, respublika ətrafında faktiki olaraq anti Azərbaycan koalisiyasının formalaşmasına gətirib çıxardı. Bütün bunlar – Azərbaycanda dövlət quruculuğu sahəsində baş alıb gedən hərc-mərclik, özbaşnalıq, ayrı-ayrı dövlətlər və siyasi dairələr tərəfindən dəstəklənən siyasi qüvvələrin hakimiyyət uğrunda silahlı mübarizəsi, iqtisadiyyatın dağıdılması, milli sərvətlərin talan edilməsi, sovet dövründə əldə olunmuş bütün nailiyyətlərdən kor-koranə imtina edilməsi, elm, mədəniyyət və təhsilə laqeyd münasibətlə müşayiət olunurdu. Nəticədə, 1993-cü ilin yayında Azərbaycan dövlətçiliyi böhran, parçalanma və məhv olma təhlükəsi qarşısında qaldı. Ölkəni yoxsulluq, vətəndaş qarşıdurması bürüdü. Gəncə və Lənkəran zonalarında hakimiyyət uğrunda silahlı mübarizə kulminasiya nöqtəsinə çatdı, artıq ölkə idarə olunmaz vəziyyətdə idi. 1993-cü ilin iyun ayında yaranmış belə bir ağır vəziyyətdə xalqın tələbi ilə onun böyük oğlu, tanınmış dahi siyasi və dövlət xadimi Heydər Əliyev Naxçıvandan Bakıya dəvət edildi, hakimiyyət dəyişikliyi baş verdi və ölkəmizdə müstəqil dövlətçilik tarixinin ikinci dövrü başladı. Ölkə onu gözləyən fəlakətdən, daxili və xarici qüvvələrin qəsdlərindən, vətəndaş müharibəsindən, torpaqlarımızın bir-birinin ardınca işğal edilməsindən, müstəqil dövlətçiliyin məhvindən, ölkənin parçalanması təhlükəsindən xilas edildi.

1993 – cü ilin iyunundan 1995-ci ilə kimi ölkədə hakimiyyət boşluğu aradan qaldırıldı, müxtəlif bölgələrdə baş qaldırmış separatçı qüvvələr və parçalanma meyilləri sağlam düşüncəli vətəndaşların, xalqın böyük əksəriyyətinin fəal və yaxından köməyi ilə zərərsizləşdirildi, vətəndaş müharibəsi təhlükəsinin qarşısı alındı. Ayrı-ayrı şəxslərə və siyasi qruplaşmalara xidmət edən silahlı birləşmələr ləğv edildi. Azərbaycan dövlətçiliyinə, müstəqilliyinə, ərazi bütövlüyünə qəsdlər təşkil edən cinayətkar qruplar cəmiyyətdən təcrid edildilər və

cəzalandırıldılar. Dövlət qurumları ilə xalqın birliyi, yekdilliyi təmin edildi, etnik və dini mənsubiyyətdən asılı olmayaraq bütün vətəndaşlarda dövlətə, millətə, vətənə qarşı birgə mənsubluq hissləri yaradıldı.

1994-cü ilin oktyabr, 1995-ci ilin mart aylarında dövlət çevrilişinə cəhdlərin qarşısı qətiyyətlə alındı.

1993-cü ilin noyabr ayından Milli Ordunun formalaşdırılması, nizami silahlı qüvvələrin yaradılması, torpaqlarımızın qorunması ilə əlaqədar bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. 1994-cü ilin may ayında Ermənistan – Azərbaycan müharibəsində ölkəmiz üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən atəşkəs haqqında müqavilə imzalandı.

Görülən işlər nəticəsində 1994-cü ildə ATƏT-in Budapeşt sammiti Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüquq prinsiplərinə uyğun həll olunması barədə qərar çıxardı.

1994-cü ilin sentyabr ayında ölkə daxilində yaranmış nisbi sabitlikdən və beynəlxalq aləmdə ölkəmizə artan inam və maraqdan istifadə edərək, respublikanın gələcək inkişafını təmin etmək məqsədi ilə «Əsrin müqaviləsi» adlandırılan tarixi neft müqaviləsi imzalandı.

Artıq 1995-ci ilin ortalarında Azərbaycan dövləti ölkədə olan bütün qeyri-qanuni silahlı qüvvələrdən xilas olmuş, möhkəmlənmiş, keyfiyyətə yeni bir mərhələyə daxil olmuş, dövlət quruculuğunda; iqtisadi, sosial və mədəni sahələrdə əsaslı işlərə başlamaq üçün möhkəm təminat yaradılmışdır. İctimai – siyasi sabitliyin yaranması, ölkəmizin daxilində olan bütün qanunsuz silahlı dəstələrin ləğv olunması, qanunsuz dəstələrin cinayət tərkibli hərəkətlərinin qarşısının alınması Azərbaycanda dövlət quruculuğunun uğurla aparılmasına şərait yaratdı. Ona görə də 1995-ci ildə respublikada müstəqil dövlət təsisatlarının yaranması və dövlət quruculuğu böyük vüsət aldı.

1995-ci il noyabr ayının 12 – də Müstəqil Azərbaycan

dövlətinin Konstitusiyasının qəbul olunması və parlament seçkilərinin keçirilməsi Azərbaycanın yeni dövlətçiliyindən xəbər verirdi. Azərbaycan qısa müddət ərzində dünyanın bir çox dövlətləri tərəfindən tanındı, beynəlxalq aləmə çıxdı. Dünyanın bir çox ölkələri ilə sıx iqtisadi, siyasi, mədəni əlaqələr yarandı. Həm də Azərbaycan beynəlxalq təşkilatların bərabərhüquqlu üzvünə çevrildi. İstiqlaliyyət əldə etdikdən sonra Azərbaycan qısa müddət ərzində Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, Avropa Şurası Parlament Assambleyası, Avropada təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı, İslam Konfransı Təşkilatının, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin, Qara dəniz Ölkələri İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının, İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının, Beynəlxalq Valyuta fondu, Dünya Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, İslam İnkişaf Bankı və Asiya İnkişaf Bankının üzvü olmuş, Parlamentlərarası İttifaq, Avropa Birliyi, Avropa Parlamenti, NATO və başqa beynəlxalq təşkilatlarla qarşılıqlı faydalı əlaqələr yaratmışdır.

1995-ci ildə ölkədə bazar iqtisadiyyatına keçid məqsədi ilə islahatların aparılması kursu müəyyənləşdirildi və ardıcıl olaraq məqsədyönlü islahat proqramları hazırlanıb həyata keçirilməyə başlandı. Ötən illər ərzində respublikada demokratik dövlət quruculuğu və yeni iqtisadi sistemin formalaşması üçün müvafiq hüquqi bazanın yaradılması məqsədi ilə böyük işlər görülmüş, müxtəlif sahələri əhatə edən 1000 – dən çox qanun qəbul olunmuşdur. Onların içərisində torpaq islahatı haqqında, özəlləşdirmə, sahibkarlığın inkişafı, vergi, maliyyə–bank sisteminin yenidən qurulması, ticarətin liberalaşdırılması, inhisarçılığın aradan qaldırılması və rəqabətin inkişafı, əhalinin sosial müdafiəsini təmin edən qanunlar və başqaları xüsusi yer tutur.

Bazar iqtisadiyyatına keçid istiqamətində görülən məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində istehsalda yaranmış

geriləmə hallarının qarşısı alınmış, ölkədə makroiqtisadi sabitlik təmin olunmuşdur. Bunun da nəticəsində ümumi daxili məhsul istehsalının artımı 1996-cı ildəki 1,5%-dən 1999-cu ildə 7,4 %-ə, 2003-cü ildə isə 11,2%-ə çatdırılmışdır.

Ölkədə islahatların dərinləşdirilməsində özəlləşdirmə prosesi həlledici yer tutur. Ötən illər ərzində bu sahədə çox böyük işlər görülmüşdür. Artıq kiçik özəlləşdirmə başa çatdırılmış, ölkədə ticarət, ictimai işə və bütün xidmət obyektləri, demək olar ki, iş adamlarının əlində cəmləmişdir. Artıq özəlləşdirmənin 2-ci mərhələsi, yəni orta və iri sənaye müəssisələrində özəlləşdirmə işinə başlanılmışdır.

Azərbaycan dövlətinin iqtisadi siyasətinin çox mühüm itiqamətlərindən biri olan sahibkarlığın inkişafı etdirilməsi sahəsində də fundamental işlər görülmüş, tədbirlər həyata keçirilmişdir. Ölkədə sahibkarlığın inkişafı üçün lazımı hüquqi baza yaradılmışdır. Özəlləşdirmə tədbirlərinin həyata keçirilməsi və sahibkarlığın inkişafına yaradılan şərait nəticəsində ümumi daxili məhsulda özəl bölmənin payı sənayedə 53,4%, kənd təsərrüfatı və ticarətdə 98%-ə, tikintidə 77%, yük daşınmasında isə 80%-ə çatmışdır. Ölkədəki müəssisələrin 81% - i indii kiçik müəssisələrdir. Respublika üzrə torpaqların 99,4%-i özəlləşdirilmiş, 1 milyon 39 min hektar torpaq sahəsi əkilib-becərilmək üçün əhaliyə verilmişdir. Orta hesabla hər nəfərə 1,6 hektar torpaq sahəsi verilmişdir.

Ölkədə qaçqınların və məcburi köçkünlərin problemlərini sistemli şəkildə həll etmək və onların sosial müdafiəsini gücləndirmək məqsədi ilə bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Belə ki, 1998-ci il sentyabrın 17 -də xüsusi dövlət proqramı qəbul edilmişdir. Həmin dövlət proqramında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etmək, məcburi köçkünlərin mənzil-məişət şəraitini yaxşılaşdırmaq,

müvafiq sosial infrastruktur yaratmaq və iş yerləri açmaq məqsədi ilə 1999-cu ildə məcburi köçkünlərin sosial-inkışaf fondu yaradılmışdır. Qaçqınların mənzil, məişət və sosial şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün ölkə prezidentinin fərmanı ilə lazım olan işlər, demək olar ki, başa çatdırılmışdır. Məcburi köçkünlər üçün Dövlət Neft fonduna daxil olan vəsait hesabına Ağdam, Ağcabədi, Beyləqan, İmişli, Görənboy və başqa yerlərdə yeni yaşayış qəsəbələri salınmış, məcburi köçkünlərin bir hissəsi həmin qəsəbələrə köçürülmüşdür. 2004 - 2006 - cı illərdə çadır düşərgələrində, vaqonlarda və digər çətin yaşayış şəraiti olan yerlərdə yaşayan bütün məcburi köçkünlərin yeni tikiləcək abad qəsəbələrə köçürülməsi, çadır şəhərciklərinin isə ləğv olunması nəzərdə tutulur.

Azərbaycan dövlətinin möhkəmləndirilməsində, onun xarici aləmdə nüfuzunun artırılmasında dünyada yaşayan azərbaycanlılarla aparılan iş də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət səviyyəsində hər il dekabr ayının 31-i Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü kimi qeyd edilməsi, 2001-cü il noyabr ayının 9-10-da Bakı şəhərində dünya azərbaycanlılarının I qurultayının keçirilməsi böyük tarixi əhəmiyyət daşıyır. Qurultayın qəbul etdiyi qətnamədə, ayrı-ayrı ölkələrdə yaşayan azərbaycanlıların həmrəyliyinin möhkəmləndirilməsinə, müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə və ictimai təşkilatlarla, milli maraqlarımızın müdafiə olunmasına, Azərbaycan lobbisinin yaradılması və formalaşdırılmasına xüsusi önəm verilmişdir.

Ölkədə aparılan uğurlu dövlət quruculuğu və iqtisadi-sosial islahatlar bir çox sahələrdə olduğu kimi, əməyin ödənilməsi siyasətinə də yenidən baxılmasını zəruri etmişdir.

Dövlət başçısının 24 noyabr 2003-cü il tarixli «Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında» fərmanı ilə ölkədə dövlət quruculuğunun

yeni mərhələsinin başlanmasına start verildi. Həmin sənəddə Avropa Sosial Xartiyasında nəzərdə tutulmuş normaların tətbiqi və əhəlinin yaşayış səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədi ilə əmək haqqı və təqaüd sisteminin təkmilləşdirilməsi ön plana çəkilmişdir.

1994-cü ildən 2003-cü ilə kimi həyata keçirilən əmək siyasəti və əməyin ödənilməsi sahəsindəki islahatlar nəticəsində dövlət bölməsində çalışan işçilərin orta aylıq əmək haqqı 2 dəfədən çox artırılaraq 383 min manata çatdırılmışdır. Minimum əmək haqqı isə 5500 manatdan 2004 - cü ildə 60 min manata çatdırılmışdır.

Respublika prezidentinin sərəncamına əsasən elm, təhsil, mədəniyyət, incəsənət, iqtisadiyyat və digər sahələrdə çalışan işçilərin əmək haqları 50% artırılmış, həmin sahələrdə çalışmış, böyük xidmətləri olan 250 nəfərə isə fərdi təqaüd təyin edilmişdir.

Görkəmli şəxsiyyət, əvəzsiz lider Heydər Əliyevin prezidentliyi dövründə (1993-2003-cü illər) Azərbaycanın müstəqilliyi qorundu və inkişaf etdirildi. Azərbaycanda on il ərzində elə güclü və sabit bir dövlət yaradılmışdır ki,, elə bir dövlət ki, burada fərdin hüquq və azadlıqları prioritet kimi götürülmüş, iqtisadiyyatın ardıcıl və sabit inkişafına şərait yaradılmış, milli həmrəyliyə təminat verilmiş və vətəndaş cəmiyyəti formalaşmışdır.

Respublikada çox ağırlı-acılı, siyasi və sosial-iqtisadi vəziyyətə arxada qalmış, sıx birlik, iqtisadi yüksəliş, hüquqi dövlət və demokratik cəmiyyətin əsaslarının möhkəmləndirilməsi dövrünə qədəm qoyulmuşdur. Daxili dəyişikliklərin başa çatdırılması və ölkənin dinamik inkişafı yoluna çıxması üçün lazımı real zəmin yaradılmışdır.

Heydər Əliyev ölkəni parçalanmaqdan xilas etdi, iqtisadiyyatı bərpa etdi; xalqın hakimiyyət hüququnu təmin etdi;

vətəndaşların hüquqlarını qorudu, mətbuata azadlıq verdi, yeni, güclü müstəqil Azərbaycan dövləti öz inkişafının yeni mərhələsinə qədəm qoyur.

2003 – cü il Respublikamızın ictimai – siyasi, sosial – iqtisadi həyatında mühüm əhəmiyyət kəsb edən bir sıra tarixi hadisələrlə zəngin olmuşdur. 2003- cü ildə ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə yenidən qayıdışının 10 ili tamam oldu, xalqımız bu dahi şəxsiyyətin 80 illiyini böyük təntənə ilə qeyd etdi. O, dekabr ayında dünyasını dəyişib, əbədiyyətə qovuşdu.

Ötən il respublikamızda prezident seçkilərinin keçirilməsi ilə də əlamətdar olmuşdur. 2003-cü il oktyabrın 15-də keçirilmiş prezident seçkilərində seçicilərin yüksək siyasi fəallığı və mütəşəkkilliyi bir daha sübut etdi ki, ölkəmizdə demokratiya ümumbəşər dəyərlərinə uyğunlaşdırılır. Seçkilərdə iştirak edən çoxlu sayda xarici ölkə müşahidəçiləri, KİV nümayəndələri və yerli müşahidəçilərin ümumi rəyinə görə, (kütləvi informasiya vasitələrində, radio və televiziya ilə bu barədə yətinəcə deyilib) respublikada prezident seçkiləri azad, şəffaf, ədalətli və demokratik qaydada keçirilmişdir. Respublika üzrə 5229 məntəqədə səs verəcək 4376921 nəfər seçicinin 71% – dən çoxu seçkidə iştirak etmişdir və İlham Heydər oğlu Əliyev əhalinin yüksək əksəriyyətinin, yeni 76,84% – nin səsini alaraq XXI əsrdə Azərbaycanın ilk prezidenti seçilmişdir.

İlham Əliyev seçicilərlə keçirdiyi görüşlərində, eləcə də andiçmə mərasimində söylədikləri çıxışlarında qətiyyətlə bildirmişdir ki, xalqın ümumi milli lideri Heydər Əliyevin siyasi kursu bundan sonra da davam etdiriləcək, qazanılmış uğurlar möhkəmləndiriləcək, yoxsulluğun aradan qaldırılması, işsizlik probleminin həll edilməsi məqsədi ilə 600 min yeni iş yerinin açılması, əhalinin yaşayış səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılması, Dağlıq Qarabağ probleminin həll edilməsi, qaçqın və

məcburi köçkünlərin öz doğma torpaqlarına qaytarılması, çadır düşərgələrinin ləğv edilməsi, onların yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırmaq və digər iqtisadi – sosial sahələrdə əsaslı tədbirlər həyata keçiriləcəkdir. İlham Əliyev demişdir: «Mən bütün Azərbaycan xalqının, hər bir Azərbaycan vətəndaşının prezidentiyəm. Mənim borcumdur ki, imkan daxilində hər bir vətəndaş inkişafa, yaxşılığa doğru irəliləyişi görsün və onu hiss etsin.»

Bu sahədə prezidentin ilk fərmanı – 24 noyabr 2003-cü il tarixli «Azərbaycan Respublikasında sosial iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında» böyük əhəmiyyət kəsb edir. Həmin fərmanda ölkənin iqtisadi tərəqqisinə nail olmaq üçün müxtəlif sahələri əhatə edən dövlət proqramlarının hazırlanması məsələsi müvafiq hökumət strukturlarının qarşısında həlli vacib məsələ kimi qoyulmuşdur. «Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial – iqtisadi inkişafı Dövlət proqramı (2004 – 2008-ci illər) haqqında» prezidentin 11 fevral 2004-cü il tarixli fərmanı regionların inkişaf etdirilməsi, yeni iş yerlərinin açılması baxımından müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Regionların iqtisadi inkişafının xüsusi diqqət mərkəzində olması həm də, Azərbaycanda iqtisadiyyatın neft sənayesindən asılılığını mümkün qədər aradan qaldırmaq məqsədi daşıyır ki, bu da ölkənin gələcəyi üçün vacib məsələdir.

İlham Əliyev demişdir: «Biz Azərbaycanı zəngin və qüdrətli dövlətə çevirəcəyik». Yuxarıda göstərdiyimiz fərmanlar məhz həmin məqsədə xidmət edir.

Dövlət proqramının əsas məqsədi Respublikanın rayonlarında mövcud potensialdan səmərəli istifadə etməklə iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinin inkişafına, mövcud sahələri işə salmaqla yeni istehsal sahələri yaratmaqla, bütün istehsal müəssisələrinin fəaliyyətinin daha da genişləndirilməsinə,

ixrac yönümlü məhsul istehsalının stimullaşdırılmasına, yerli sahibkarlığın inkişafı yolu ilə əhalinin həyat səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılmasına, məşğulluğun səviyyəsinin, xüsusilə gənclərin faydalı əməklə məşğulluğunun təmin edilməsinə və ölkə iqtisadiyyatının dinamik inkişafına nail olmaqdır.

Ölkə prezidenti İlham Əliyev 2003-cü il noyabr ayının 17-də Nazirlər Kabinetinin ilk iclasında demişdir ki, ölkə ərazisində görüləcək tədbirlər nəticəsində heç bir çadır şəhərciyi qalmayacaq. 2004-cü il fevral ayının 4-də prezident imzaladığı qərarla bu problemin həllinin təməlini qoydu. Sərəncama əsasən Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş torpaqlardan didərgin düşmüş 3860 məcburi köçkün ailəsinin sosial, mənzil-məişət vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün neft fondundan ayrılmış vəsait hesabına yeni yaşayış qəsəbələrinin tikintisinə başlanacaqdır.

Ölkə başçısının Azərbaycan dövlətinin humanizm və ədalət prinsiplərinə əsaslanan siyasi kursunu davam etdirərək insan hüquq və azadlıqlarına hörmət əlaməti olaraq 165 nəfər məhbus barədə imzaladığı ilk əhv fərmanına əsasən 160 nəfərin azadlığa buraxılması ölkə daxilində, istərsə də beynəlxalq aləmdə böyük razılıq hissi ilə qarşılanmışdır.

Dövlət müstəqilliyinin başlıca rəmzlərindən biri olan ana dilinə dövlət qayğısının daha da artırılmasını təmin etmək, Azərbaycan ədəbiyyatı, mədəniyyəti və elminin ən gözəl nümunələrini müasir dövrdə tətbiq etmək və gələcək nəsillərə çatdırmaq, Milli – mənəvi dəyərlərimizə sahib olmaq məqsədi ilə Azərbaycan dilində əvvəllər kiritilən əlifbasında çap olunmuş əsərlərin latın əlifbası ilə yenidən çap olunması zəruri əhəmiyyət kəsb edir. Bu məqsədlə 2004-cü ildə dövlət vəsaiti hesabına 240 adda kitabın – lüğət və milli ensiklopediyaların, Azərbaycan xalq ədəbiyyatı incilərinin, klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatı, habelə dünya ədəbiyyatı nümunə-

lərinin latın qrafikası ilə çap edilməsi barədə prezident fərman vermişdir. Bu proses sonrakı dörd ildə ardıcıl olaraq davam etdiriləcək, həmçinin yenidən çapı nəzərdə tutulan kitabların mətnlərinin elektron daşıyıcıları və internet vasitəsilə yayılması, latın qrafikasında «Azərbaycan ədəbiyyatının virtual kitabxanasının» yaradılması zəruri sayılmışdır.

Ölkənin həyatı üçün çox böyük əhəmiyyəti olan Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin bütün maliyyə məsələləri həll edilmişdir. Hazırda bu sahədə tikinti-quraşdırma işləri uğurla davam etdirilir. 2005-2006-cı illərdə Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəmərinin çəkilişinin başa çatdırılması nəzərdə tutulur. 2005-ci ildə Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri istifadəyə verildikdən sonra hər il ölkə bir milyard dollar gəlir götürəcəkdir.

Bakı-Tbilisi-Ceyhan, Bakı-Tbilisi-Subsa və Bakı-Novorossiyski neft kəmərlərindən götürülən gəlir Dövlət Neft fondunda mərkəzləşdirilərək, ölkə iqtisadiyyatının geniş və hərtərəfli inkişafına yönəldiləcəkdir.

Müasir dövrdə vətəndaş cəmiyyətinin yaradılmasında, iqtisadiyyatın inkişafında, yoxsulluğun azaldılmasında və bəşəriyyətin qarşısında duran digər global sosial problemlərin həllində informasiya – kommunikasiya texnologiyaları mühüm rol oynayır. Bu baxımdan respublikada da bu sahədə bir sıra mühüm işlər görülmüş və tədbirlər həyata keçirilmişdir. Yaşadığımız günlərdə vətəndaş cəmiyyətinin əsasları möhkəmləndirilir, ictimai həyatın müxtəlif sahələrində yeni texnologiyalar tətbiq olunur, bazar iqtisadiyyatına müvafiq olaraq öz qapılarını dünyaya və xarici kapitalın üzünə açmış ölkəmizdə beynəlxalq əhəmiyyətə malik irimiqyaslı layihələr həyata keçirilir və onlar da, öz növbəsində, yeni texnologiyaların tətbiqini təmin edir.

Ölkədə sosial – iqtisadi inkişafın yeni mərhələyə qədəm

qoyması, yoxsulluğun aradan qaldırılması, işsizliyin ləğv edilməsi, regionların dinamik inkişafının təmin olunması, maliyyə intizamının möhkəmləndirilməsi, sənayenin və aqrar bölmənin inkişafı, icra strukturları tərəfindən vətəndaşların zəruri ehtiyaclarına və qanuni tələblərinə diqqətlə yanaşılmasının təmin edilməsi, əhalinin əmək haqqı və pensiya təminatlarının yaxşılaşdırılması, kommunal islahatlarının aparılması, sahibkarlığın inkişafına mane olan amillərin, o cümlədən inhisarçılığın aradan qaldırılması və digər məsələlərin ardıcıl olaraq həll edilməsi yaxın vaxtlarda Azərbaycan iqtisadiyyatının yüksək səviyyəyə çatacağına və əhalinin maddi rifahı halının daha da yaxşılaşacağına təminat verir.

Azərbaycanda daxili sabitliyin qorunub saxlanması, əhalinin əmin-amanlığının təmin edilməsi, söz, mətbuat azadlığının, demokratik dəyərlərin durmadan inkişaf etdirilməsi ilə yanaşı ölkənin xarici siyasətinə də böyük önəm verilir.

Heydər Əliyevin formalaşdırdığı xarici siyasət xəttininin prezident İlham Əliyev tərəfindən Azərbaycanın dövlət maraqlarına uyğun zəngin çalarla davam etdirilməsi Azərbaycanın qonşu dövlətlərlə əlaqələrini möhkəmləndirir, ərazi bütövlüyünün beynəlxalq hüquq normalarına müvafiq olaraq bərpasına təminat verir.

Ölkəmizin ən böyük problemi olan Dağlıq Qarabağ probleminin həllinə böyük önəm verən İlham Əliyev demişdir: «Azərbaycan artıq 10 ildən çoxdur ki, qonşu Ermənistan tərəfindən təcavüzə məruz qalmışdır. Azərbaycanın 20% ərazisi Dağlıq Qarabağ və 7 digər inzibati rayonu Ermənistan tərəfindən işğal olunmuşdur. Bu işğalın nəticəsi kimi bir milyondan artıq azərbaycanlı soydaşlarımız qaçqın və məcburi köçkünə çevrilmişdir. Ermənistanın təcavüzkar olması BMT-nin 4 qətnaməsində öz əksini tapmış, ATƏT-in Minsk qrupu isə bu barədə bəyanat vermiş, Avropa Şurasının rəsmi sənədlərində qeydlər aparılmışdır. Beynəlxalq təşkilatlar öz

gücü və nüfuzu ilə, Ermənistanı məcbur etməlidir ki, Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərindən geri çəkilsin». Azərbaycan prezidentinin ilk səfərlərinin də ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədri olan Fransa və Rusiya kimi böyük ölkələrə etməsi təsadüfi deyildir. Azərbaycanla Polşa və Rusiya dövlətləri arasında imzalanmış müqavilə, qəbul edilmiş bəyanatlar ölkələrimiz arasında ikitərəfli münasibətləri, dostluq əməkdaşlığını daha da yaxşılaşdırır və dərinləşdirir.

İlham Əliyevin Fransaya və Rusiyaya rəsmi və işğuzar səfərləri ikitərəfli əlaqələri bütün sahələrdə səmərəli inkişaf etdirmək baxımından Fransa prezidenti Jak Şirak və Rusiya prezidenti Vladimir Putin tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir.

Uzun illər terrordan əziyyət çəkən Azərbaycan dövləti ABŞ, Rusiya, qardaş Türkiyə və digər ölkələrlə birlikdə terrorizmə qarşı birgə mübarizə aparır.

Azərbaycanla ABŞ arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri bütün sahələrdə, xüsusilə karbohidrogen ehtiyatlarının çıxarılması və dünya bazarlarına ixrac edilməsi, beynəlxalq terrorizm ilə mübarizədə təhlükəsizlik və sərbədlərimizin möhkəmləndirilməsi kimi sahələrdə inkişaf edərək strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlmişdir. Azərbaycan indi dünya birliyində özünə layiq xüsusi yer tutur. Azərbaycanın Avropaya inteqrasiyası davam edir. NATO ilə əməkdaşlıq, ATƏT-in parlament şurasında aparılan işlər indi artıq öz bəhrəsini verməkdədir. Avropa Şurası Parlament Assambleyasındakı Azərbaycan nümayəndə heyətinin yetərli fəaliyyəti nəticəsində Avropada ilk dəfə olaraq bu mötəbər beynəlxalq təşkilatın bir çox sənədlərində Ermənistan işğalçı dövlət kimi öz yerini, öz düzgün adını tapmışdır.

Daxili və xarici siyasət sahəsində ölkəmizin apardığı ardıcıl və məqsədyönlü siyasət Azərbaycanın gələcək sabahından xəbər verir.

Müstəqil Azərbaycanın iqtisadi inkişafı

1990 – cı ilin əvvəlində ölkədə gedən proseslər, ictimai – siyasi vəziyyətin gərginləşməsi başqa sahələrlə yanaşı Azərbaycanda iqtisadiyyatın tənəzzülünə də öz təsirini göstərmişdir. 1991 – ci ildə SSRİ dağıldıqdan sonra bütün sahələrdə xaos, özbaşınalıq yaranmışdı. Belə ki, SSRİ – nin dağılması ilə əlaqədar mərkəzləşdirilmiş planlaşdırma və bölgü prinsiplərinin pozulması nəticəsində ənənəvi təsərrüfat – iqtisadi əlaqələrin qurulması və satış bazarlarının itirilməsi, ölkədə ictimai – siyasi sabitliyin pozulması və tez – tez hakimiyyət dəyişiklikləri, Ermənistanın Azərbaycana açıq hərbi təcavüzü nəticəsində işğal olunmuş rayonların istehsal potensialından istifadə olunmaması və müharibənin vurduğu ciddi ziyan nəticəsində ölkəmizdə ağır iqtisadi böhran daha da dərinləşməyə başlamışdır. 1970 – 1980 – ci illərdə tikilmiş sənaye sahələrini kompleks şəkildə inkişaf etdirmək üçün çox böyük potensiala malik olan fabriklər və zavodlar bir – birinin ardınca dayanmışdır. Ölkədə getdikcə dərinləşən iqtisadi böhran müəssisələrin iflic vəziyyətə düşməsinə və əhalinin həyat səviyyəsinin xeyli pisləşməsinə səbəb olmuşdu. 1992 – 1994 – cü illərdə ümumi daxili məhsulun real həcmi 2 dəfə azalmışdır. İstehsalın həcmiminin azalması inflyasiyanın yüksək sürətdə artması ilə müşayiət olunurdu. 1991 – 1994 – cü illərdə dövlət büdcəsi hər il xeyli kəsirlə yerinə yetirilirdi. Real orta əmək haqqının orta artım sürəti inflyasiyanın sürətindən təqribən 2 dəfə geri qalırdı. Xarici ticarət dövriyyəsi kəskin sürətdə azalmışdı. 1993 – cü ildə ixrac və idxalın həcmi 2 dəfə azalmış, 1994 – cü ildə bu azalma ixrac üzrə 34, idxal üzrə isə 12% olmuşdur.

1992 – ci ilin sonunda dövriyyəyə buraxılmış milli valyuta – manat tez bir zamanda kəskin şəkildə öz dəyərini itirməyə

başlamışdır.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı açıq hərbi təcavüzü vəziyyəti daha da pisləşdirmişdir. Ermənistanın təcavüzü nəticəsində milli gəlirin xeyli hissəsi itirilmiş, ölkənin müdafiə qabiliyyətinin və təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə, habelə işğal olunmuş torpaqlardan qovulmuş 1 milyondan çox qaçqın və məcburi köçkünün təmin edilməsinə, yerləşdirilməsinə çox böyük maddi ehtiyatlar sərf edilmişdir. İşğal olunmuş ərazilərdə 10 – dan çox iri sənaye müəssisəsi qalmışdır. Ermənistanın ölkəmizə təcavüzü nəticəsində respublikanın iqtisadiyyatına 20 milyard dollardan çox ziyan dəymişdir.

Bu dövrdə xarici investisiyaların həcmi demək olar ki, sıfıra bərabər idi. Yaranmış qeyri ictimai – siyasi vəziyyət xarici sərmayədarların ölkədən uzaqlaşmalarına səbəb olurdu.

Ölkədə iqtisadi böhranın getdikcə dərinləşməsi müəssisələrin dayanmasını, sosial şəraitin ağırlaşmasını, işsizlərin sayının artmasını sürətləndirirdi. Həmin dövrdəki beş ildə respublikada istehsal olunan ümumi daxili məhsulun həcmi 62 faiz, sənaye malları 69 faiz, kənd təsərrüfatı məhsulları isə 47 faiz aşağı düşmüşdür. Məhsulların topdansatış qiymət indeksi 87 min dəfə, istehlak qiymətlərinin indeksi isə 23 min dəfə artmış, bunun əksinə olaraq əhalinin real pul gəlirləri isə 5,5 dəfə aşağı düşmüşdür. İstehsalın aşağı düşməsi demək olar ki, iqtisadiyyatın bütün sahələrində müşahidə edilmişdir. Məsələn, həmin dövrdə yanacaq – energetika kompleksində tənəzzül 35,3 faiz, maşınqayırmada 83,2 faiz, metallurgiyada 93,7 faiz, kimya və neft – kimya sənayesində 85 faiz, yüngül sənayedə 64 faiz, yeyinti sənayesində 80,5 faiz, aqrar – sənaye kompleksində 55 faiz, tikintidə 95,2 faiz olmuşdur. Ölkədə nəqliyyat və digər xidmət növlərinin həcmi, habelə dövlət və kooperativ ticarətində mal dövriyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə aşağı düşmüşdü. Əhalinin ən çox tələbatı olan çörəyin yalnız

30 faizi, ət və ət məhsullarının 43 faizi, süd və süd məhsullarının 44 faizi, kartofun isə yalnız 32 faizi respublikanın öz istehsalı hesabına ödənilirdi.

Rəqəmlərdən görüldüyü kimi, respublikanın iqtisadiyyatı, demək olar ki, tamamilə dağılmış, əhalinin maddi rifah halı pisləşmişdir.

Lakin respublikamızın əlverişli coğrafi şəraiti, onun zəngin təbii sərvətləri, uzun illər boyu yaradılmış maddi fondlar, ümumiyyətlə, böyük sosial – iqtisadi, elmi-texniki potensialı ölkəni bu ağır böhrandan çıxarmağa imkan verirdi. Həm də yeni iqtisadi islahatlar aparmaq yolu ilə bazar iqtisadiyyatına keçmək istiqamətində məqsədyönlü iş aparılmalı idi. 1993 – cü ildə xalqın tələbi və seçimi ilə yenidən hakimiyyətə qayıdan ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin gərgin zəhməti, qətiyyətli addımları özbaşnalığa son qoydu.

1994 – 1995-ci illərdə ölkədə siyasi vəziyyət qaydaya salındıqdan, ictimai – siyasi sabitlik təmin edildikdən sonra çoxsaylı sosial – iqtisadi problemlərin həlli istiqamətində ardıcıl iş aparılması mümkün oldu. 1995 – ci ilin əvvəlindən ölkədə bazar iqtisadiyyatına keçid məqsədi ilə islahatların aparılması kursu müəyyənləşdirildi və ardıcıl olaraq məqsədyönlü islahatlar proqramı həyata keçirilməyə başlandı. Keçən dövr ərzində ölkəmiz ən radikal iqtisadi islahatlar aparmağa qadir olduğunu sübut etdi.

Ötən dövr ərzində ölkədə demokratik dövlət quruculuğu ən yeni iqtisadi sistemin formalaşması üçün müvafiq hüquqi bazanın yaradılması yolunda böyük iş aparmış, 900-ə qədər qanun qəbul olunmuşdur. Onların içərisində torpaq islahatı haqqında, özəlləşdirmə, sahibkarlığın inkişafı, vergi, maliyyə – bank sisteminin yenidən qurulması, ticarətin liberallaşdırılması, inhisarçılığın aradan qaldırılması və rəqabətin inkişafı, əhalinin sosial müdafiəsini təmin edən qanunlar və s. xüsusi yer tutur.

Bazar iqtisadiyyatına keçid istiqamətində görülən məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində istehsalda yaranmış geriləmə hallarının qarşısı alınmış, ölkədə makroiqtisadi sabitlik təmin olunmuşdur. Ümumi daxili məhsulun artımı 1996 – cı ildə 1,3 faiz, 1997 – ci ildə 5,8 faiz, 1998 – ci ildə 10 faiz, 1999 – cu ildə isə 7,4 faiz olmuşdur. Bu, Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələri arasında ən yüksək göstəricidir.

Həyatda keçirilən tədbirlər nəticəsində sənaye istehsalı sahəsində də müəyyən irəliləyişlərə nail olunmuşdur. Məsələn, 1997 – ci ildə ümumi sənaye məhsulu istehsalının həcmi cəmi 0,3 faiz artmışdırsa, 1998 – ci ildə 2,2 faiz, 1999 – cu ildə 3,6 faiz, 2000 – ci ildə isə 6,9 faiz olmuşdur. Sənayenin bütün sahələrində, o cümlədən neft və qaz, neft kimyası, metallurgiya, maşınqayırma, tikinti materialları, yüngül və yeyinti sənayesi sahələrində, habelə sənayenin qeyri – dövlət sektorunda mühüm irəliləyişlərə nail olunmuş, məhsul istehsalı əvvəlki illərə nisbətən artmışdır.

Ölkənin iqtisadi və sosial inkişafını səciyyələndirən makroiqtisadi göstəricilər 2000 – ci ilin əvvəllərindən xeyli yaxşılaşmışdır. 1999 – cu ilə nisbətən 2000 – ci ildə ümumi daxili məhsul istehsalı 11,3 faiz və ya 21 trilyon manat çox olmuşdur. Real istehsal sahələrinin xüsusi çəkisi həmin dövrdə 46,3 faizdən 48,7 faizə çatmış, xidmət sahələrinin həcmi isə 47,5 faizdən 44,6 faizə enmişdir. Adambaşına 2,5 milyon manatlıq, yaxud əvvəlki ildəkindən 10,4 faiz çox məhsul istehsal edilmişdir.

Ümumi daxili məhsulun tərkibində sənaye məhsulu istehsalının çəkisi 25,6 faiz təşkil etmişdir. İstehsalın həcmi yanacaq sənayesi müəssisələrində 5,8 faiz, elektrotexnikada 3,2 faiz, yeyinti sənayesində 2,1 faiz, kimya və neft kimyası müəssisələrində 34,4 faiz, metallurgiya sənayesində 2,5 dəfə, maşınqayırma müəssisələrində 78,2 faiz, meşə və ağac emalı

sənayesində 10,5 faiz, tikinti materialları sənayesində 21,3 faiz, yüngül sənayedə 47,7 faiz və s. çoxalmışdır. 2000-ci ildə əvvəlki ilə nisbətən dövlət sektorunda məhsul istehsalı 2,5 faiz, qeyri-dövlət bölməsində isə 12,5 faiz artmış, ümumi məhsulda onun xüsusi çəkisi 43,9 faizə çatmışdır.

Ölkənin kənd əhalisinin rifahı kəndin sosial – iqtisadi inkişafı aqrar islahatların gedişindən asılıdır. Respublikada torpaq islahatının həyata keçirilməsi, torpağın xüsusi mülkiyyətə verilməsi, kolxoz və sovxozların əmlakının özəlləşdirilməsi digər sahələrlə müqayisədə kənd təsərrüfatında islahatların daha sürətlə aparılmasına imkan yaratmışdır. 1995 – ci ildən başlayaraq 1300 – dən çox kollektiv və birgə təsərrüfat ləğv olunmuş, onların bazasında 35 minə qədər kəndli fermer təsərrüfatı yaradılmışdır. Aqrar islahatların birinci mərhələsi uğurla başa çatdırılmışdır. Həyata keçirilən islahatlar nəticəsində 1998 – ci ildə kənd təsərrüfatı istehsalında 4 faiz artım əldə edilmişdirsə, 1999 – cu ildə artım 7,1 faiz olmuşdur. 2000-ci ildə bu rəqəm daha uğurlu olmuş respublikada qarğıdalı ilə birlikdə 1538,8 min ton taxıl, 75,6 min ton üzüm, 468,6 min ton kartoq, 764 min ton tərəvəz, 407,9 min ton meyvə və giləmeyvə, 260 min ton bostan məhsulları, 13,8 min ton tütün, 625 ton yaşıl çay yarpağı yığılmışdır. Əvvəlki illə müqayisədə taxıl istehsalı 445,5 min ton, kartof 77,3 min ton, tərəvəz 131,5 min ton, meyvə və giləmeyvə 13,5 min ton, bostan məhsulları 57, 1 min ton, tütün istehsalı 5,8 min ton artmışdır.

Kənd təsərrüfatında aparılan islahatları daha da sürətləndirmək, bu sahədə çalışan işçilərə kömək etmək və mövcud problemləri aradan qaldırmaq məqsədilə 1999 – cu ildə xüsusi qanun qəbul olunmuş və fərmanlar verilmişdir. Kənd təsərrüfatı istehsalçılarının torpaq vergisi istisna olmaqla, digər vergilərdən 5 il müddətinə azad edilməsi, həmçinin onları

büdcəyə olan vergi borclarının silinməsi, onlara yanacaqın güzəştə satılması və digər tədbirlərin böyük əhəmiyyəti olmuşdur.

2000 – ci ildə iqtisadiyyatın və sosial sahələrin inkişafına bütün maliyyə mənbələrindən 4,2 trilyon manat həcmində investisiya qoyulmuş, 2 trilyon manatlıq tikinti – quraşdırma işləri görülmüşdür.

Ölkədə islahatların dərinləşdirilməsində, iqtisadiyyatın bazar prinsipləri əsasında formalaşdırılmasında özəlləşdirmə və yeni mülkiyyət formasının yaradılması prosesi həlledici yer tutur. 1996 – ci ildən keçən dövr ərzində bu sahədə çox böyük işlər görülmüşdür. Respublika üzrə kiçik özəlləşdirmə başa çatdırılmış, ticarət, ictimai işə və bütün xidmət obyektləri demək olar ki, iş adamlarına verilmişdir. 2003 – cü ilin iyul ayına kimi təkcə 29 minə yaxın kiçik dövlət müəssisəsi və obyekt xüsusi mülkiyyətə çevrilmişdir. Kiçik dövlət müəssisəsi və obyektlərinin özəlləşdirilməsindən indiyədək dövlət büdcəsinə 357,5 milyard manat vəsait köçürülmüşdür. Ümumiyyətlə, özəlləşdirmə prosesi başlayandan 2003-cü il yanvar ayının 1-dək ümumi dəyəri 549,8 milyard manat olan 36,9 min kiçik müəssisə və obyekt, o cümlədən 711 sənaye, 120 kənd təsərrüfatı müəssisəsi, 351 tikinti təşkilatı, 2911 ticarət, 814 işə müəssisəsi, 9641 məişət xidməti, 576 yanacaq doldurma məntəqəsi, 16,5 min nəqliyyat müəssisəsi və nəqliyyat vasitələri, 92 kommunal təsərrüfatı obyekt və 5,2 min digər obyekt və avadanlıq özəlləşdirilmişdir. Həmin dövrdə nizamnamə kapitalı 5331, 3 milyard manat 1486 dövlət müəssisəsi səhmdar cəmiyyətə çevrilmişdir. Bundan başqa 326 iri və orta sənaye müəssisəsi səhmdar cəmiyyətə çevrilmişdir. Təkcə bir faktı göstərmək kifayətdir ki, 2003 – cü ildə respublikada ümumi daxili məhsulun 74 faizi özəl sektorun hesabına olmuşdur. Orta və iri sənaye müəssisələrinin

özəlləşdirilməsinə başlanılmışdır.

Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk illərində ölkədə yaranmış qeyri sabitlik, hakimiyyət davası, naşı xarici siyasət iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək üçün sərmayə qoymaq istəyən xarici sərmayədarları qorxudurdu. Qısa müddətdə respublikada sabitlik yaranan ümummilli liderimiz Heydər Əliyev özünün böyük dövlətçilik təcrübəsi ilə xaricilərin inamsızlığına son qoydu. Bununla da, respublika iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən neft sektoruna sərmayələr qoyuluşuna zəmin yaradıldı. 1994-cü il sentyabr ayının 20-də Azərbaycan respublikası Dövlət Neft Şirkəti ilə Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda «Azəri», «Çıraq» və «Günəşli» neft yataqlarının işlənməsinə dair 6 ölkənin 11 neft şirkəti arasında tarixi bir sazış imzalandı. Dövlət rəhbərliyinin apardığı ardıcıl və məqsədyönlü iqtisadi siyasət neft strategiyasının uğurla həyata keçirilməsi nəticəsində hazırda respublikamızda 11 dövlətin 33 aparıcı şirkəti neft müqavilələrini həyata keçirilməsi ilə məşğuldur. Son on ilin ən yadda qalan hadisələrindən biri məhz 1994-cü ilin sentyabrında imzalanmış «Əsrin müqaviləsi»dir. Təkcə bir faktı göstərmək kifayətdir ki, 1997-ci ilin noyabr ayında istismara verilən «Çıraq» yatağından 2003-cü ilə kimi 24,5 milyon ton neft, 3,5 milyard kubmetr qaz hasil edilmişdir. 2002-ci ildə Azərbaycanda hasil edilmiş neftin həcmi 15,3 milyon tona çatdırılmışdır ki, bu da son 24 ildə əldə edilmiş rekord göstəricidir.

Sevindirici haldır ki, təkcə 1998–2003-cü illər ərzində ölkə iqtisadiyyatına bütün mənbələr hesabına 56,9 trilyon manat və ya 11,6 milyard ABŞ dolları həcmində sərmayə qoyumuşdur ki, bunun da çox hissəsi neft sektorunun inkişafına sərf edilmişdir. Başqa sahələrlə yanaşı neft sektoruna qoyulan sərmayələr indi öz bəhrəsini verməkdədir. Yeni qazma platforması, sualtı neft kəmərləri, Səngəçal Neft terminalı,

kompressor stansiyaları tikilib istifadəyə verilmiş, Bakı – Supsa və Bakı – Novorossiysk boru kəmərləri işə salınmışdır. Bakı – Tbilisi – Ceyhan əsas ixrac boru kəməri uğurla çəkilir. Kəmərin 2005 – ci ildə istifadəyə verilməsi tutulmuşdur. Bundan əlavə gələn il çəkilişinə başlanılacaq və 2006-cı ildə istifadəyə verilməli Bakı – Tbilisi – Ərzurum qaz kəmərinin çəkilişinə də hazırlıq işləri görülür. Əsas neft kəmərinin və qaz xəttinin çəkilməsi Azərbaycanla yanaşı, bütün Cənubi Qafqaz və Xəzər regionunun inkişafına böyük tökan verəcəkdir. Bu kəmərlər təkcə iqtisadi deyil, həm də siyasi xarakter daşıyır. Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyənin daha sıx əməkdaşlığında bu kəmərlər mühüm rol oynayacaqdır. Bu gün qədim ipək yolu böyük uğurla bərpa olunur və bu məqsədlə irimiqyaslı TRASEKA proqramı həyata keçirilir. Respublika iqtisadiyyatının ikinci ən mühüm sahəsi olan kənd təsərrüfatının da milli iqtisadiyyatımızdakı rolu artıb möhkəmlənməkdədir. Yaxşı haldır ki, hazırda aqrar bölmənin orta illik artımı 10 faizdən çoxdur. 2003-cü ilin məlumatlarına görə, respublikada 1959 kənd təsərrüfatı müəssisəsi, o cümlədən 1022 kollektiv müəssisə, 157 kənd təsərrüfatı istehsalı kooperativi fəaliyyət göstərir. Torpağın özəlləşdirilməsi nəticəsində 3,3 milyon nəfər kənd əhalisi və ya orta hesabla 857,6 min ailə (98,1 faiz) öz torpaq payına sahib olmuşdur. Orta hesabla hər bir ailəyə 1,6 hektar torpaq sahəsi verilmişdir. Torpaq payı almış ailələrdən 2589 – u kəndli – fermer təsərrüfatı kimi qeydiyyatla alınmışdır.

Kənd təsərrüfatında işləri vaxtında və keyfiyyətlə yerinə yetirmək üçün yerlərdə 25 aqroservis müəssisəsi xidmət göstərir.

Görülən işlər, həyata keçirilən tədbirlər indi öz nəticəsini verməkdədir.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi balanslaşdırılmış tədbirlər nəticəsində

islahatlara başlayandan 2003 – cü ilə kimi ölkəmizdə fəaliyyət göstərən xarici və müştərək müəssisələrin sayı 3 dəfədən çox artmışdır. Respublikanın təkcə sənaye sahəsində 40 dövləti təmsil edən 167 xarici investisiyalı müəssisə fəaliyyət göstərir. Onlar tərəfindən minlərlə iş yerləri açılmışdır. Bütövlükdə respublikada 742 xarici investisiyalı müəssisə fəaliyyət göstərir ki, onlarda 23,5 min nəfər adam işləyir.

Respublikada 3 minə kimi yeni sənaye müəssisəsi açılmış və 2003-cü ildə onların sayı 5202-yə çatdırılmışdır.

Ölkə iqtisadiyyatında aparılan ardıcıl və səmərəli islahatlar nəticəsində respublikamızın maliyyə vəziyyəti ildən – ilə yaxşılaşmış və dövlət büdcəsinin gəlirləri xeyli artmışdır. 2002-ci ildə ölkənin dövlət büdcəsinin bütün mənbələrindən daxil olan gəlirlərin həcmi 1993-cü ilə nisbətən 85 dəfə artaraq 4,6 trilyon manata çatmışdır. Büdcə kəsirinin ümumi daxili məhsuldakı xüsusi çəkisi isə 1990-ci illərin əvvəllərindəki 11-14 faizdən 2002-ci ildə 0,4 faizə enmişdir. İllik infilyasiyanın səviyyəsi isə həmin dövrdəki 1600 – 1800 faizdən 1-2 faizə düşmüşdür.

Respublikanın dövlət büdcəsinin xərclərində əhalinin sosial müdafiəsi ilə bağlı ayırımların miqdarı da ilbəil çoxalmış və bu artım indi də davam etməkdədir. Məsələn, əgər 1993-cü ildə həmin məqsədlər üçün büdcədən 5,5 milyard manat və ya ümumi büdcə xərclərinin 8,5 faizi qədər vəsait xərclənmişdirsə, 2002-ci ildə həmin xərclərin həcmi 951, 2 milyard manata çatmış və büdcə xərclərinin 20, 4 faizini təşkil etmişdir. Bu isə o deməkdir ki, müqayisə edilən dövrdə ölkə əhalisinin sosial müdafiəsi və sosial təminatı üçün büdcədən ayrılan vəsaitin ümumi həcmi 172, 9 dəfə, büdcə xərclərindəki xüsusi çəkisi isə 2,4 dəfə artmışdır.

1996-2002-ci illərdə əhalinin gəlirləri 2,6 dəfə, onların əldə etdiyi pul gəlirlərinin həcmi isə 3,2 dəfə artmışdır. 1995-2002-

ci illərdə, infilyasiyanın səviyyəsi nəzərə alınmaqla, əhalinin adambaşına real pul gəlirləri 2,9 dəfə, işləyənlərin real orta aylıq əmək haqqları 3,3 dəfə, təqaüd və müavinətləri təxminən 3 dəfə artmışdır. Ölkə əhalisinin hər nəfərinə düşən orta aylıq pul gəlirlərinin məbləği 2002-ci ildə 219,1 min manata, 2003-cü ildə isə 234 min manata çatdırılmışdır. 2003-cü ildə təhsil, səhiyyə və digər sahələrdə çalışan işçilərin aylıq əmək haqları 50 faiz artırılmışdır.

Hazırda iqtisadiyyatın qeyri-dövlət sektorunda, xüsusilə də xarici investisiyalı müəssisələrdə müzdü işçilərin orta aylıq əmək haqları daha yüksəkdir. 2002-ci ildə bütövlüklə qeyri-dövlət sektorunda müzdü işləyənlərin aylıq əmək haqlarının məbləği 581,8 min manat olmuşdur.

1996 – 2002-ci illərdə ümumi sahəsi 6,7 milyon kvadrat metr olan 74,1 min yeni mənzil, 31,1 min şagird yeri olan 82 ümumtəhsil məktəbi, 2,1 min yerlik məktəbəqədər uşaq tərbiyə müəssisəsi, 1,5 min çarpayılıq xəstəxana və növbə ərzində 3 min nəfəri qəbul edən ambulatoriya poliklinika tikilib istifadəyə verilmişdir.

İqtisadiyyatın dinamik inkişafı əhalinin həyatında mühüm sahə olan təhsil və səhiyyənin inkişafına böyük təsir göstərmişdir. Məsələn, 1993-cü ildə 17 və yuxarı yaşlı əhalinin hər min nəfərindən 703- ünün ali və orta təhsili olduğu halda, hazırda bu göstərici 753-ə çatmışdır. 2002/2003 – cü tədris ilində 1781 məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsində 111 min uşaq tərbiyə almışdır.

Ölkədə dövlət təhsili ilə yanaşı özəl təhsil sahələrinin inkişafına da, geniş yer verilmişdir. Ali və orta ixtisas təhsilli gənclərin bu təhsil növlərinə kifayət qədər yiyələnməsinə imkan verən dövlət və qeyri – dövlət təhsil müəssisələrinin çoxsahəli şəbəkəsi yaradılmışdır. 2002/2003-cü tədris ilində 4533 dövlət və 9 qeyri dövlət ümumtəhsil məktəblərində 1692

min nəfər təhsil almışdır ki, bu da 1993/1994 – cü dərs ilindən 19 faiz çoxdur. Həmin dövrdə 41 ali və 58 orta ixtisas təhsili müəssisələrində müvafiq olaraq 120 min tələbə ali ixtisas və 51 min tələbə isə orta ixtisas təhsili almışdır. Bu da əvvəlki müvafiq dövrdən 27 faiz çoxdur. Bundan əlavə xarici ölkələrdə də, xeyli gənc təhsil alır.

Respublika əhalisinin sağlamlığı keşiyində 29 min həkim və 60 min orta tibb işçisi durmaqla 735 xəstəxana və 1620 ambulator poliklinika fəaliyyət göstərir. Ölkə əhalisinin hər min nəfərinə 36 həkim 74 orta tibb işçisi və 86 xəstəxana çarpayısı düşür.

Əhalinin mədəni həyatını təmin etmək məqsədi ilə 4,1 min kütləvi kitabxana 3,1 min klub, 27 peşəkar teatr, 13 konsert təşkilatı və 159 muzey fəaliyyət göstərir.

İnsanların sağlamlığında mühüm əhəmiyyət kəsb edən idman ölkəmizdə beynəlxalq tələblər səviyyəsində inkişaf etmişdir. Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti İlham Əliyevin bilavasitə təşəbbüsü ilə Bakıda, Gəncədə, Şəkiddə, Bərdədə, Qubada, Lənkəranda və s. yerlərdə müasir tipli Milli Olimpiya Mərkəzləri tikilib, istifadəyə verilmişdir. Hazırda ölkədə 8214 idman qurğusu əhaliyə xidmət edir. Avropa və dünya yarışlarında müvəffəqiyyətlə çıxış edən idmançılarımız ölkəyə 200 – dən çox qızıl, gümüş medallar gətirmişlər.

Məcburi köçkünlərin və qaçqınların çoxsaylı problemlərinin həlli daim dövlətin nəzarətində olmuşdur. Qaçqın və məcburi köçkünlərin yaşayış şəraiti və maddi vəziyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədilə təkcə son beş ildə 7 qanun respublika prezidentinin 18 fərman və sərəncamı qəbul olunmuşdur. Qaçqınların və Məcburi köçkünlərin Problemləri Üzrə Dövlət Komitəsi və məcburi köçkünlərin Sosial inkişaf fondu yaradılmış, həmin məsələlərə dair uzun müddətli proqram hazırlanmış və uğurla həyata keçirilir. Qaçqın və

məcburi köçkünlərin ehtiyacları üçün 1995–2002 – ci illərdə büdcədən təxminən 850 milyard manat ayrılmış, məcburi köçkünlərə göstərilən kommunal və digər xidmətlərin bütün xərclərini dövlət öz üzərinə götürmüşdür. Qaçqın və məcburi köçkünlərin müvəqqəti məskunlaşdığı yerlərdə 692 məktəb, 169 səhiyyə müəssisəsi və 1350 mədəniyyət obyektləri fəaliyyət göstərir. 2001–2002-ci illər ərzində ölkə prezidentinin imzaladığı 3 fərmana əsasən qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial məişət vəziyyətinin yaxşılaşdırılması ilə onların məskunlaşma, məşğulluq problemlərinin həlli üçün Dövlət Neft Fondundan 359 milyard manat vəsait ayrılmış və bunun müqavilində 32 rayon və şəhər ərazisində 18 qəsəbə salınmış, 6740 mənzil tikilmiş, yüzlərlə zəruri infrastruktur obyektləri inşa edilmiş, 5 mindən çox ailəyə birdəfəlik yardımlar olunmuş və onlara müvafiq torpaq sahəsi verilmişdir. Həmin humanist siyasətin davamı olaraq Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev 2004–cü il fevral ayının 4–də sərəncam imzalamışdır. Sərəncamda göstərilir ki, Bərdə və Ağcabədi rayonlarındakı çadır düşərgələrində və yük vaqonlarında müvəqqəti yerləşdirilmiş 3860 ailə üçün Ağdam, Goranboy və Ağcabədi rayonları ərazisində yeni qəsəbələr salınmalı, onlara maliyyə yardımı və torpaq sahəsi ayrılmalı, məşğulluqları təmin edilməlidir. Sərəncamda qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsini təmin etmək məqsədilə Dövlət Komissiyası yaradılmışdır. 2005–ci ildə həmin qəsəbələr istifadəyə verildikdən sonra respublika ərazisində heç bir çadır şəhərciyi qalmamışdır.

İqtisadiyyatda aparılan islahatlar ölkənin maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşması dövlət büdcəsinin gəlirinin ildən – ilə artmasını və 90–cı illərin əvvəllərində yüksək olan büdcə kəsinin azalmasını təmin etmişdir. 2002–ci ildə dövlət büdcəsinin bütün mənbələrdən daxil olan gəlirləri 1993–cü

ildəkinə nisbətən 85 dəfə artaraq 4,6 trilyon manata çatmış, xərclər isə 72 dəfə artaraq 4,7 trilyon manat olmuşdur. Bütçə kəsrinin ümumi daxili məhsulda xüsusi çəkisi 1993 – cü ildəki 7,1 faizdən 2002-ci ildə 0, 4 faizə qədər azalmışdır.

Dövlət büdcəsinin xərclərində sosial müdafiə və sosial təminat xərclərinin həcmi ildən-ilə artır. 1993-cü ildə bu məqsədlərə 5,5 milyard manat (ümumi büdcə xərclərinin 8,5 faizi) xərclənmişdirsə, 2002-ci ildə bu xərclər 951,2 milyard manata çataraq, büdcə xərclərinin 20,4 faizini təşkil etmişdir. 2003-cü ildə dövlət büdcəsinin xərci 32 trilyon 800 milyon manata (yəni 1,2 milyard ABŞ dolları, bu rəqəm 1996-cı ildə 640 milyon dollar olmuşdur) çatmışdır ki, bunun da 565,9 faizi sosial sahələrin inkişafına yönəlmişdir.

Ölkə iqtisadiyyatının hərtərəfli inkişafında yeni iş yerlərin açılmasında, əhalinin sosial rifah halının yüksəldilməsində sahibkarlığın böyük rolu vardır. Bunun üçün vahid dövlət proqramı işlənib hazırlanmışdır. Dövlət proqramının əsas məqsədi sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsi sisteminin təkmilləşdirilməsindən, texniki və maliyyə köməyi mexanizmlərinin səmərəliliyinin artırılmasından, sahibkarlığın hüquqi təminatının gücləndirilməsindən, regionlardan bu sahənin inkişafına əlverişli şərait yaradılmasından ibarətdir.

Dövlət başçısının «Azərbaycan Respublikasının dövlət idarəetmə sistemindən islahatlar aparılması üzrə dövlət komissiyası yaradılması haqqında» 28 dekabr 1998-ci il, «Dövlət nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməsi və sahibkarlığın inkişaf sahəsində süni maneələrin aradan qaldırılması haqqında» 7 yanvar 1999-cu il, «Azərbaycan Respublikası Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu haqqında əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə» 27 avqust 2002-ci il, «Bəzi fəaliyyət növlərinə xüsusi razılıq (lisenziya) verilməsi, qaydalarının təkmilləşdirilməsi haqqında» 2 sentyabr 2002-ci il,

«Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafına dövlət himayəsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında» 10 sentyabr 2002-ci il, «Sahibkarlığın inkişafına mane olan müdaxilələrin qarşısının alınması haqqında» 28 sentyabr 2002-ci il tarixli fərmanları ölkədə sahibkarlığın geniş inkişaf etməsinə lazımı şərait yaratdı.

Azərbaycanda Sahibkar Şurasının yaradılması, sahibkarlığın yeni mərhələsinə qədəm qoymasını şərtləndirən prezident fərmanları bir daha sübut etdi ki, dövlət başçısı tərəfindən müəyyən edilmiş iqtisadi siyasət strateji xətt qətiyyətlə və uğurla davam etdirilir. Sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı nəzərdə tutulmuş geniş miqyaslı tədbirlərin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi sayəsində ölkə əhalisinin sahibkarlıq fəaliyyətinə cəlb edilməsinin dairəsi daha da genişlənəcək, milli iqtisadiyyatın strukturunu yenidən qurulmasında, rəqabət potensialının artırılmasında və iqtisadi qloballaşma şəraitinə uyğunlaşmasında kiçik və orta sahibkarlığın rolu güclənəcək, Azərbaycan cəmiyyətinin sosial problemlərinin həllində özəl sektorun fəal iştirakı təmin ediləcəkdir. Eyni zamanda istehsal sahəsində yeni iş yerləri açılacaq, əhalinin məşğulluğunun strukturu təkmilləşəcək, ölkənin xarici ticarət fəaliyyətində, ilk növbədə ixrac prosesində qeyri – dövlət bölməsinin payı artacaq və iqtisadi fəaliyyətin regional strukturu daha sürətlə formalaşacaqdır.

Respublikada aparılan çoxsaylı islahatlarla əlaqədar xalqımızın ümummilliyət lideri Heydər Əliyev demişdir: «Biz Azərbaycan iqtisadiyyatının bütün başqa sahələrində də bir tərəfdən xarici sərmayənin gəlməsi ilə, onunla bərabər sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, özəlləşdirmə proqramının həyata keçirilməsi və digər iqtisadi islahatlara böyük kapital qoyuluşuna nail oluruq və həmin sahələri də inkişaf etdiririk».

Liderlik dövlət başçısı, böyük strateq və siyasətçi Heydər Əliyevin yaratdığı inkişaf xətti bu gün inamla davam etdirilir.

2003-cü il noyabr ayının 24 – də dövlət başçısı İlham Əliyevin imzaladığı «Azərbaycan Respublikasında sosial – iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında» fərman ölkədə bütün sahələrin sürətli inkişafını nəzərdə tutur. İlham Əliyev 2003-cü ilin oktyabrında ölkədə keçirilmiş prezident seçkiləri ərəfəsində əhali ilə müxtəlif regionlarda keçirdiyi görüşlərdə bəyan etmişdir ki, o, Azərbaycanda 600 min yeni iş yerinin açılmasını təmin edəcəkdir. Bunun üçün isə respublikamızın bütün regionları inkişaf etdirilməli, ölkə vətəndaşlarının paytaxta axınını qarşısını almaq məqsədi ilə bütün bölgələrdə iş yerləri açılmalı və insanların məşğulluğu təmin olunmalıdır.

Prezidentin 2004-cü il fevral ayının 11-də imzaladığı «Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial – iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının (2004 – 2008-ci illər) təsdiq edilməsi haqqında» fərmanda ölkənin regionlarında mövcud potensialın səmərəli istifadə olunmasını, iqtisadiyyatın ayrı – ayrı sahələrinin inkişafını, yerli sahibkarlığın inkişafı yolu ilə əhalinin həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasını, gənclərin faydalı əməklə məşğulluğunun təmin edilməsini və bütövlüklə ölkə iqtisadiyyatının dinamik inkişafını reallaşdırmağı mühüm vəzifə kimi qarşıya qoyub. Bölgələrdə yerləşən müəssisələrin istehsal fəaliyyətinin bərpa edilməsi, regionların inkişafına imkan verən zəruri infrastrukturun formalaşdırılması, aqrar sahədə islahatların ikinci mərhələsinin reallaşdırılması proqramın tərkib hissəsidir.

Dövlət Proqramında nəzərdə tutulmuş kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi ölkəmizin sosial – iqtisadi həyatında yeni mərhələ olacaqdır. Proqramda yaxın 5 ildə Azərbaycan regionlarının iqtisadi inkişaf konsepsiyasının əsasları müəyyən edilmiş, iqtisadiyyatın ayrı – ayrı sahələrinin inkişafına, istehsal müəssisələrinin fəaliyyətinin daha da genişləndirilməsinə, ixrac yönümlü məhsulların stimullaşdırılmasına nail olmaq üçün geniş tədbirlər planı hazırlanmışdır.

Hazırda Dövlət Proqramında irəli gələn vəzifələrin həyata keçirilməsi istiqamətində ciddi işlər görülür. Yerlərdə sahibkarlar üçün məsləhət xidməti, informasiya təminatı, marketinq xidməti və başqa xidmətlər göstərən mərkəzlər yaradılır.

Ünummillil liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulan iqtisadi siyasət dövlət başçısı İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir və tam əminliklə demək olar ki, yaxın illərdə ölkə iqtisadiyyatı daha da güclənəcək, əhalinin, xüsusilə regionlarda yaşayan əhalinin həyat səviyyəsi və maddi rifahı halı xeyli yaxşılaşacaq.

ƏDƏBİYYAT

1. Xalq qəzeti, 6 aprel 1996-cı il
2. Xalq qəzeti, 18 aprel 1996 – cı il
3. Xalq qəzeti, 19 iyul 1996 – cı il
4. Xalq qəzeti, 19 iyul 1996 – cı il
5. Azərbaycan qəzeti, 27 may 1998-ci il
6. Xalq qəzeti, 30 dekabr 2000-ci il
7. Xalq qəzeti, 30 dekabr 2000 – ci il
8. Azərbaycan qəzeti, 11 noyabr 2001-ci il
9. Azərbaycan qəzeti, 28 yanvar 2003 – cü il
10. Azərbaycan qəzeti, 2 may 2003 – cü il
11. Xalq qəzeti, 2 iyun 2003 – cü il
12. Xalq qəzeti, 13 iyun 2003 – cü il
13. Xalq qəzeti, 18 iyun, 2003 – cü il
14. Xalq qəzeti, 20 iyun 2003 – cü il
15. Xalq qəzeti, 28 iyun 2003 – cü il
16. Azərbaycan qəzeti, 7 yanvar 2004-cü il
17. Xalq qəzeti, 7 fevral 2004 – cü il
18. Xalq qəzeti, 10 fevral 2004 –cü il
19. Azərbaycan qəzeti, 11 fevral 2004 –cü il
20. Azərbaycan qəzeti, 17 fevral 2004 – cü il
21. Yeni Azərbaycan qəzeti, 17 fevral 2004 – cü il
22. Xalq qəzeti, 24 fevral 2004 – cü il
23. Xalq qəzeti, 18 aprel 2004 – cü il
24. Azərbaycan qəzeti, 18 aprel 2004 – cü il
25. Azərbaycan qəzeti, 21 aprel 2004 – cü il
26. Azərbaycan Respublikası, 1991 – 2001 (Azərbaycanın müstəqilliyinin bərpasının 10 illik yubileyinə həsr olunur).
27. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin Məlumatları.
28. Mübariz Qurbanlı, Əsrə bərabər 10 il, Bakı – Ozan – 2001.
29. Heydər Əliyev, Müstəqillik yolu, Bakı – 1997.
30. Müstəqilliyimiz əbədidir.

MÜSTƏQİL AZƏRBAYCAN DÖVLƏTİNİN İNKİŞAFININ YENİ MƏRHƏLƏSİ

Həmzə Əliyev

Kompüter yığıcı: Əntiqə Əhmədova

Texniki redaktor: Heydər Cəfərov

Yığılmağa verilmişdir: 10.05.2004

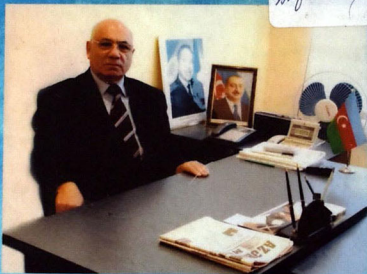
Çapa imzalanmışdır: 22.05.2004

Şərti çap vərəqi: 3,2

Tiraj: 300

«Renessans» nəşriyyatının mətbəəsində çap olunmuşdur.

Azf-232814

Həzrət Hüseyn oğlu Əliyev

1938-ci ildə Ağdam rayonunda anadan olub. 1963-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini bitirib. Müəllim, məktəb direktoru, təsərrüfat rəhbəri, partiya və sovet orqanlarında uzun müddət rəhbər vəzifələrdə işləmişdir. 1990-1995-ci illərdə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı olmuş, müxtəlif orden və medallarla təltif edilmişdir. Hazırda Azərbaycan Respublikası «Renessans» Elm İstisalat Mərkəzinin direktor müavini işləyir.

1980-ci illərdən «Azərbaycan gəncləri», «Azərbaycan müəllimi», «Sovet kəndi», «Kommunist» qəzetlərində, sonralar «Azərbaycan», «Xalq qəzeti», «Həftə içi» və digər qəzetlərdə müxtəlif məqalələrlə çıxış etmişdir.